ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

Выходзіць з 20 снежня 1945 года

№ 65(5247)
Аўторак, 12 чэрвеня 2001 года

Кошт у розніцу — 51 руб.

8 чэрвеня Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка наведаў будаўнічую пляцоўку сярэдняй школы, будаўніцтва якой распачата ў мікрараёне № 6 Маладзечна.
НА ЗДЫМКУ: падчас наведвання будаўнічай пляцоўкі будучай школы.
Фота Генадзя СЯМЁНАВА, БЕЛТА.

Дзе нараджалася перамога

Ужо некалькі тысяч чалавек наведалі адкрытую не так даўно ў музеі мемарыяльнага комплексу "Брэсцкая крэпасць-герой" дзявятую залу — залу Перамогі.

Цэнтральнае месца ў экспазіцыі займае Сцяг Перамогі, узняты над купалам Рэйхстага ў маі 1945-га. Расказвае экспазіцыя і пра воінаў, якія вызвалялі Беларусь і Еўропу ад фашыстаў.

Паводле слоў дырэктара мемарыяльнага комплексу "Брэсцкая крэпасць-герой" генерал-маёра ў адстаўцы Валерыя Губарэнкі, які выступіў з ідэяй адкрыцця залы Перамогі, паўгода пайшло на абсталяванне экспазіцыі. Стваралі яе за свой кошт пры дапамозе Мінскага мастацкага камбіната.

Тым не менш створаныя новыя экспазіцыі прыцягваюць увагу наведвальнікаў, расказваючы пра мужнасць і салдацкую доблесць. Так, калі ў 1992 годзе крэпасць наведалі 50 тысяч чалавек, то ў мінулым годзе — 130 тысяч. Акрамя гасцей з Беларусі і краін блізкага замежжа наведваюцца ў мемарыяльны комплекс і дэлегацыі з Германіі, ЗША, Кітая, В'етнама...

Святлана МАКАРАВА.

Пра што б хацелася сказаць на II з'ездзе настаўнікаў Рэспублікі Беларусь

Свет дзяцей у сваім сэрцы

Ніколі не трэба баяцца апазіцыі сваёй думцы, асабліва калі яна канструктыўная. Не трэба баяцца іншых меркаванняў! Памятаеце словы Ж.Пеці-Сана: "Няма нічога сумнейшага за людзей, якія заўсёды пагаджаюцца з вамі — гэта тое ж самае, што размаўляць з рэхам".

Галоўным у дзейнасці школы і кожнага педагога павінна быць творчасць і толькі творчасць.

Мне, напрыклад, здаецца дзіўным, што педагог-эксперыментатар падчас застаецца "невядомым" у сваёй роднай школе і ніякім чынам ёю не заахвочваецца.

У дзейнасці педагога-творцы заўсёды ёсць элемент эмацыянальнай "афарбоўкі", свайго асабістага бачання праблемы. І аўтаматычна ён не ўспрымае нават вядомыя, правераныя часам і практыкай захады і метады работы настаўнікаў-наватараў. Ён хоча бачыць сябе ў свеце дзяцінства, адчуваць свет дзяцей у сваім сэрцы, сваіх пачуццях і думках. Перад ім штодзённа павінны свяціцца азораныя ўсмешкай вочы яго дзяцей, яго вучняў. І ў гэтым сэнсе дзейнасць творчага педагога заўсёды альтэрнатыўная — яна кантрасціруе часам з пазіцыяй адміністрацыі, большасці калег (пры ўсёй добрасумленнасці, працаздольнасці, уменні выкарыстоўваць назапашаны педагагічны вопыт апошніх) і нават большасці настаўнікаў рэгіёна. Можна сказаць, што настаўнік-творца — "не ад свету гэтага". І ўсё ж такі ён прагматычны, заземлены на рэальных патрэбнасцях школы, грамадства ўвогуле. Творчы педагог у вядомай ступені з'яўляецца рабочай, канструктыўнай апазіцыяй кансерватызму, коснасці, руціннасці, паўсядзённай шаблоннасці, стэрэатыпу мыслення, які ўжо надакучыў.

Творчая дзейнасць мае сваёй перадумовай актыўнае ўцягненне ў гэты працэс і настаўніка, і вучня. Для настаўніка няма і не можа быць універсальных методык. Сучасныя інавацыйныя педтэхналогіі даюць магчымасць настаўніку вар'іраваць захады і метады навучання, уносіць у іх кожны раз элемент навізны, па-свойму інтэрпрэтаваць ужо вядомае ці выкарыстоўваць свае знаходкі ў сумеснай з вучнямі дзейнасці. І часта бывае так, што методыка тым лепшая, чым больш яна церпіць крытыку.

Мне здаецца, што залатым правілам для творчага педкалектыву (а лепш — для ўсіх школ) павінны стаць штогадовыя канферэнцыі, кірмашы новых ідэй, народжаных педагагічнай практыкай, творчыя справаздачы асобных настаўнікаў. Лепш, калі адміністратары пачнуць з сябе па правілу: "Рабі як я!". І яшчэ: добра было б, каб побач з творчымі справаздачамі настаўнікаў знаходзіліся прадметы творчасці іх гадаванцаў-вучняў. А гэта "доля" не толькі элітных гімназій, ліцэяў, але і самых звычайных школ.

Калі ў стаўленні настаўніка да дзіцяці мы ставім задачу "Не нашкодзь!", то самому настаўніку трэба паставіць хаця б сціплую задачу перад адміністрацыяй: "Не перашкаджай"! Часам адсутнасць перашкод, непатрэбнай апекі — лепшая дапамога для творчага, натхнёнага настаўніка. І яшчэ: настаўніку трэба давяраць! Давер акрыляе, натхняе, недавер абразае крылы ў асобы, творчасці! Недавер сацыяльна небяспечны. Ён убівае клін паміж людзьмі. І наадварот: давер творыць цуд. Як добра было б пачуць настаўніку: "Я Вам вельмі давяраю...".

Важным фактарам педагагічнай творчасці павінна стаць пастаянная, мэтанакіраваная, сістэмная работа з адоранымі дзецьмі. Яны — залаты фонд нашага народа, яго будучыня. Такіх адораных, таленавітых дзяцей таксама трэба заахвочваць. Гэта робіць Прэзідэнт краіны, гэта трэба рабіць у кожнай школе.

Хочацца пажадаць Міністэрству адукацыі сумесна з галіновым прафсаюзам распрацаваць новыя крытэрыі ацэнкі дзейнасці школ, педагогаў з пазіцыі прыярытэтнасці творчасці. Трэба маральна і матэрыяльна заахвочваць настаўніка, і ў першую чаргу — за творчасць. Настаўнік жа — знакавая фігура нашага грамадства.

Міхаіл КАН,
настаўнік вышэйшай катэгорыі Красненскай сярэдняй школы Гомельскага раёна.

За падлетка замовіць бы слова...

Адцвілі сады, чакаем, калі закаласіцца жыта, а сейбіты асветніцкай нівы рыхтуюцца да ўборачнай — наперадзе настаўніцкі з'езд. Пра яго набліжэнне — размовы ў школьных калектывах, на старонках нашай "Настаўніцкай". Шмат пытанняў, ёсць праблемы... Уздоўж і папярок прабаранавана ніва народнай асветы, бо глеба была падрыхтавана, і ўжо далі ўсходы тыя зерні навацый, што адбіраліся руплівцамі, што мацавалі шлях для далейшага развіцця школы. І высновы відавочныя: яны ў імкненні вучняў да ведаў, у імкненні пайсці вучыцца ў вышэйшыя і спецыяльныя ўстановы. І гэта не выпадкова: вырас усебакова наш настаўнік, сейбіт разумнага, добрага, творца асобаснага выхавання вучня.

І тым не менш мне (я аддаў паўвека працы школе) хочацца звярнуць увагу на праблему, якая хвалюе школу, сям'ю, грамадскасць — праблему падлетка.

Усе мы прайшлі праз гэты ўзрост, калі адчувалі прыліў энергіі, прагу да актыўнага жыцця, імкнуліся да спрадвечнай мары — хутчэй стаць дарослым. Марыць пра гэта і наш сучасны падлетак — даўгавязы і цыбаты інтэлектуал. Яго пачуцці і духоўны свет перапоўнены тым, што ён бачыць па-за межамі школы і падручніка. У яго, нярэдка адзінага ў сям'і, іншыя спосабы выхавання, мэта якіх — каб "лягчэй у жыцці ды лепей". Бацька, маці, дзяды і бабулі песцяць яго ў купелі любві, клопатах, выконваюць усе пажаданні, да чаго ён вельмі хутка прывыкае. А тут яшчэ яму, часта бездапаможнаму (бо жыве без "практычнай дзейнасці) штодзённыя "баевікі" ды "дэтэктывы" прапануюцца.

Паспрабуй устаяць! І бацькі-выхавацелі толькі разводзяць бездапаможна рукамі, але знаходзяць трэцяга — настаўніка. Цяжкі падлетак — гэта дзіця такога выхавання...

Мы гаворым пра садружнасць сям'і і школы — яна ёсць, але недастатковая — таму што абмяжоўваецца ў большай меры толькі словамі, а не практычнымі дзеяннямі. Дзе той бацька, што сумесна з сынам задумалі і робяць штосьці практычнае, карыснае? Хіба што дача, але многія падлеткі нават не ведаюць, дзе яна і ведаць не жадаюць. Застаецца слова за школай і настаўнікам! Радуе, што мы ў апошнія гады зноў звярнуліся да тых часоў працоўнага навучання, калі арганізоўваліся летнікі працы і адпачынку, калі на школьных тэрыторыях зноў заззелянелі вучэбна-даследчыя ўчасткі, дзе падлетак мае магчымасць хоць крыху навучыцца практычнай справе, прыблізіцца да прыроды, адчуць, што яна не храм, а майстэрня. І чалавек у ёй — працаўнік.

Вырашэнне праблемы працоўнага навучання ў школе можна знайсці, але часта ў майстэрнях не хапае матэрыялу, а ў настаўніка, прабачце, — жадання вучня навучыць, бо малы заробак...

Напрыканцы хочацца падкрэсліць адну думку аб нашых "нівах" — ніве калгасных палёў і ніве народнай асветы. Сальюцца яны — вырашацца многія праблемы выхавання, у тым ліку і выхавання "цяжкага" падлетка. Шляхоў многа. А мэта адна — дастойны сын сям'і і дастойны грамадзянін краіны.

Уладзімір КАРАЛЬКОЎ,
ветэран вайны і працы, выдатнік асветы БССР, СССР.

Навіны

Ідуць выпускныя экзамены

У школах краіны ідуць выпускныя экзамены. Прапануем вашай увазе некалькі бліц-інтэрв'ю нашага карэспандэнта, якія ўзяты па тэлефоне.

Ніна Міхайлаўна Гушаль, дырэктар сярэдняй школы № 10 Гомеля:

— У нас цяпер напружаны і адказны час. Працы многа, але мы — і вучні, і настаўнікі — да яе рыхтаваліся. І настаўнікі, і бацькі, і школьныя службы — псіхолагі і бібліятэкары. Да экзаменаў вучняў патрэбна падрыхтаваць яшчэ і псіхалагічна. Трэба навучыць іх, як наладзіць рэжым дня ў час экзаменаў, як харчавацца. Псіхалагічны настрой вучня ўплывае, як правіла, на выніка экзаменаў. Вось сёння, 11 чэрвеня, напрыклад, дзевяцікласнікі пісалі дыктоўку. З экзаменам, малайцы, справіліся паспяхова. У асноўным адзнакі добрыя і выдатныя. Нас вельмі радуе, што вучні пацвярджаюць свае веды на экзаменах. Наша школа вялікая, перагружаная, працуем у дзве змены (у школе навучаецца 1395 чалавек). Шэсць дзявятых класаў, вучні якіх сёння здаюць экзамены за базавы курс, і чатыры — адзінаццатыя класы.

Сярод выпускнікоў дзевятнаццаць чалавек прэтэндуюць на залатыя і сярэбраныя медалі. Як дырэктар школы (я — матэматык па спецыяльнасці) па меры магчымасці імкнуся прысутнічаць на кожным экзамене. Гэта такая асалода — бачыць, як вучні дэманструюць перад строгай экзаменацыйнай камісіяй бліскучыя веды. Напрыклад, надзвычай цікава прайшоў у нас экзамен па сусветнай мастацкай культуры, дзе кожнаму выпускніку неабходна было прадэманстраваць, на што ён здатны, сыграць на музычным інструменце, абараніць сваю творчую навуковую работу па абранай тэме. Гэта было падобна на ўступныя экзамены ў тэатральную ўстанову!

Бліскучыя веды выпускнікі дэманструюць таксама па замежнай мове: мы спецыялізаваная школа. Нашы вучні паглыблена вывучаюць англійскую мову. Добрыя і выдатныя адзнакі нашы выпускнікі атрымалі на экзаменах па беларускай літаратуры і матэматыцы. Іх веды мы ўспрымаем як узнагароду за працу настаўнікаў нашай школы.

Станіслава Станіславаўна Бурнос, дырэктар сярэдняй школы № 5 Мастоў:

— Панядзелак — цяжкі дзень. Вось толькі што члены экзаменацыйнай камісіі праверылі дыктоўку, якую сёння пісалі дзевяцікласнікі. У нашай школе сем дзявятых класаў — гэта 163 чалавекі. Вынікі такія: чацвёркі і пяцёркі, і толькі адна троечка. Вучні пацвярджаюць свае веды, што нас вельмі радуе і задавальняе. А некаторыя выпускнікі значна палепшылі свае адзнакі менавіта на экзаменах. Ужо здадзены экзамен па матэматыцы. Былі прапанаваны няпростыя матэматычныя заданні. Але выпускнікі з імі справіліся паспяхова.

Сярод нашых выпускнікоў дзесяць чалавек прэтэндуюць на залатыя і сярэбраныя медалі, дваццаць — на пасведчанні з адзнакай "выдатна".

Школа наша самая вялікая ў горадзе, у нас навучаецца 1465 чалавек. Але, нягледзячы на перагружанасць, імкнёмся працаваць творча, на рахунку педагагічнага і вучнёўскага калектыву многа добрых выхаваўчых мерапрыемстваў. Штогод нашы настаўнікі прымаюць актыўны ўдзел у гарадскіх і абласных конкурсах прафесійнага майстэрства. А сёлета ў рэспубліканскім конкурсе прымала ўдзел наша настаўніца беларускай мовы і літаратуры Святлана Іванаўна Палубятка.

Святлана БЕНЬ,
наш кар.

Спасцігнуць чужы вопыт

У канцы мінулага тыдня ў Нацыянальным інстытуце адукацыі прайшла VIII Міжнародная канферэнцыя "Сацыяльна-псіхалагічная рэабілітацыя насельніцтва, пацярпелага ад экалагічных і тэхнагенных катастроф". У ёй узялі ўдзел больш ста псіхолагаў.

Восем гадоў таму, калі канферэнцыя яшчэ толькі пачала набіраць моц, — ужо тады было зразумела, што яна будзе спрыяць развіццю псіхалагічнай службы ў краіне. Па выніках кожнай канферэнцыі прымаліся важныя дакументы — і палітыка ў галіне псіхалогіі Міністэрства адукацыі ў многім будавалася на іх аснове.

Праблемы крызіснай псіхалогіі, якія заўсёды былі ў цэнтры ўвагі ўдзельнікаў канферэнцыі, маюць вельмі шырокі дыяпазон — ад становішча дашкольніка ў сям'і да рэабілітацыі вайскоўца, які браў удзел у баявых дзеяннях. І як паказвае практыка, патрэбна абмяркоўваць не толькі відавочныя праблемы, але і магчымыя. Менавіта таму, што на ўсіх васьмі канферэнцыях па сацыяльна-псіхалагічнай рэабілітацыі насельніцтва псіхолагі імкнуліся спасцігнуць і чужы вопыт, а не толькі абмяркоўваць свой, яны аказаліся гатовымі прыйсці на дапамогу пацярпелым і ў 1996 годзе, калі тэрарыст захапіў дзіцячы садок, і ў 1999 годзе, калі адбылася страшная трагедыя на Нямізе.

І цяпер канферэнцыя прыняла важны выніковы дакумент, што зноў пацягне за сабой новы погляд на псіхалагічную службу ў краіне. Вельмі важна і тое, што ў дыскусіях і размовах за "круглым сталом" нараджаліся ў псіхолагаў новыя рашэнні і новыя ідэі.

Галіна СІДАРОВІЧ.

Юныя карэспандэнты

Гурток з такой назвай трэці год дзейнічае пры сярэдняй школе № 2 Барысава.

На працягу гэтага навучальнага года юнкоры пабылі на экскурсіях у рэдакцыях мясцовых газет. Запомнілася экскурсія ў "Новую барысаўскую газету". Ішла зацікаўленая размова з вопытнымі журналістамі, і дзякуючы ёй дзеці нанава для сябе адкрылі гэтую складаную і такую патрэбную прафесію.

Адбылася экскурсія і ў друкарню, дзе юнкоры ўбачылі, як друкуецца газета.

З выдатнымі, цікавымі людзьмі сустракаюцца юнкоры. Штогод праводзіць з намі своеасаблівыя ўрокі мудрасці і паэзіі барысаўская паэтэса А.В.Лапошыч. На чарговым уроку паэзіі Ала Васільеўна расказала пра сваю новую кнігу для дзяцей "Витя-шалунишка". Свае вершы прачытала Вольга Мінчанка. Дзяўчынка хвалявалася, але Ала Васільеўна падбадзёрыла яе, і голас маленькай паэткі загучаў больш упэўнена.

Зацікавіла юнкораў сустрэча з настаўніцай польскай мовы Ірынай Паўлаўнай Сакавец, якая пазнаёміла іх з культурай Польшчы, яе паэтамі, кампазітарамі, вучонымі. Яна падарыла гуртуоўцам карту Польшчы, кнігу пра гэтую краіну і на развітанне ўсіх сфатаграфавала.

На працягу года юнкоры выпускалі сваю насценную газету "Голас юнага карэспандэнта".

Дзеці пазналі асновы журналістыкі, навучыліся пісаць рэпартаж, нарыс, апавяданне, фельетон, гумарэску. Юнкоры вучыліся працаваць, любіць сваю справу, спасцігаць азы сваёй будучай, далёка не самай лёгкай прафесіі. Усе цікавыя людзі, з якімі яны сустракаліся, неслі ім новыя веды і зарад станоўчай энергіі. Думаю, што ўся гэтая работа не была дарэмнай, у глыбіні душы кожнага засталіся добрая памяць і агеньчык надзеі.

...І вось апошнія заняткі, падводзім вынікі. Самым актыўным — Вользе Мінчанка, Яне Буйко, Аліне Вашкевіч — уручаны пахвальныя граматы.

Святлана СМОЛЬСКАЯ,
кіраўнік гуртка юных карэспандэнтаў.
Барысаў.

"Севастопальскі вальс" аб'ядноўвае моладзь

У сярэдзіне лета ў Севастопалі ўпершыню пройдзе Міжнародны фестываль "Севастопальскі вальс-2001".

Разам з танцавальнымі калектывамі з Украіны, Расіі, Грузіі, Малдовы, іншых дзяржаў да ўдзелу ў фестывалі запрошаны таксама прадстаўнікі Беларускай федэрацыі танцавальнага спорту.

Праграмай фестывалю прадугледжана правядзенне індывідуальных і камандных конкурсных паказаў, у якіх сваё майстэрства прадэманструюць танцоры розных узроставых катэгорый (ад 7 да 25 гадоў). Гледачоў чакаюць гала-канцэрты з удзелам такіх вядомых творчых калектываў як Севастопальскі тэатр танца, Ансамбль песні і танца Чарнаморскага флоту Расійскай Федэрацыі, Ансамбль песні і танца ваенна-марскіх сіл Украіны.

Для правядзення фестывалю "Севастопальскі вальс-2001" рыхтуецца спецыяльная сцэнічная пляцоўка пад адкрытым небам, якая будзе размяшчацца на тэрыторыі гісторыка-архітэктурнага комплексу севастопальскай Графскай прыстані. Адна з асноўных мэтаў гэтага мерапрыемства — умацаванне дружбы паміж маладымі людзьмі розных краін. А пераможцы і лаўрэаты фестывалю будуць узнагароджаны спецыяльнымі дыпломамі і прызамі.

Дарэчы, "Севастопальскі вальс-2001" плануецца праводзіць штогод у ліпені.

Святлана МАКАРАВА.

У Халопеніцкім дзіцячым доме

Ім тут весела і ўтульна

Цікава і весела жывуць выхаванцы Халопеніцкага дзіцячага дома. Толькі за два месяцы для дзятвы было праведзена больш як 10 выхаваўчых мерапрыемстваў, сярод якіх — вечар адпачынку, КВЗ, конкурс-агляд "Самы ўтульны пакой", тыдзень прававых ведаў, "Дарожныя знакі — нашы сябры", конкурсная праграма "Ало, мы шукаем таленты", выстава творчасці "Дзіцячыя фантазіі", літаратурна-музычная гасціная "Каханне з першага погляду", тэатралізаванае відовішча "Вясёлы кірмаш" і г.д. Вучнёўскі савет і намеснік дырэктара па выхаванні Аляксандра Аляксееўна Глінік робяць усё для таго, каб дзеці-сіроты хутчэй адаптоўваліся і прывыкалі да жыцця ў інтэрнацкай установе.

Захапляюць сваім майстэрствам

Аляксей Ліпніцкі, Аляксандр Жаваранак, Аляксей Красневіч — лепшыя танцоры, спевакі і спартсмены дзіцячага дома. У школьных конкурсах, раённых аглядах мастацкай самадзейнасці, абласным фестывалі "Вясёлкавы карагод" юнакі захапляюць аўдыторыю сваім выканаўчым майстэрствам. "Пасля дзевяці класаў мы збіраемся ісці ў ПТВ № 62 будаўнікоў Барысава, бо ў гэтым ПТВ вучаць не толькі будучых будаўнікоў, але там выдатна арганізавана мастацкая самадзейнасць.

На трох узроўнях

Метадычная работа ў дзіцячым доме ажыццяўляецца на трох узроўнях: I — для маладых педагогаў — "Давайце параімся" (кіраўнік А.А.Глінік), II узровень — метадычнае аб'яднанне настаўнікаў пачатковых класаў (Д.П.Казлоў), і выхавальнікаў (А.А.Глінік); III — творчая група, дыскусійны клуб (Д.П.Казлоў). Якасна працуюць у клубе "Давайце параімся" Т.М.Тарасенка (выхавацель), В.А.Цюрмаста, Л.А.Канашэвіч (кіраўнік клуба "Васілінка"). А ў творчай групе шчыруюць педагогі Валянціна Іванаўна Касцевіч (матэматык), Людміла Іванаўна Алешка (бібліятэкар), Мікалай Мікалаевіч Рубан (пачатковыя класы), Валерый Міхайлавіч Кляшчонак (географ), Лілія Леанідаўна Шаціла (фізічнае выхаванне), Алена Генадзьеўна Кляшчонак (пачатковыя класы).

Дзеці называюць мілай матуляй

Галіна Васільеўна Скалабан — адна са старэйшых супрацоўніц дзіцячага дома. "Вопытны настаўнік пачатковых класаў, чалавек, улюбёны ў школу, дабрадзей усіх дзяцей", — так гаворыць пра Скалабан намеснік дырэктара школы Антаніна Аляксандраўна Глінік. Педагогіка супрацоўніцтва, методыкі Аманашвілі, Сторажавай, Зайцава, Лысянковай — усё гэта "прысутнічае" на кожным уроку Галіны Васільеўны. Вучні называюць сваю настаўніцу мілай матуляй. Скалабан — той чалавек, які сапраўды сее разумнае, добрае, вечнае...

Мікалай ГРУДЗІНСКІ.

Падрабязнасці для "НГ"

"Тут мае карані"...

Так сказаў на сустрэчы са студэнтамі Беларускага дзяржаўнага эканамічнага універсітэта Мішэль Каплан, прэзідэнт універсітэта Парыж-1 — Пантэон — Сарбона.

Шэсць гадоў цеснага супрацоўніцтва звязваюць БДЭУ з прэстыжнай еўрапейскай навучальнай установай — Сарбонскім універсітэтам, гісторыя якога вядзе адлік яшчэ з XIII стагоддзя. Для студэнтаў БДЭУ сёння ўжо не праблема атрымаць дыплом універсітэта, які знаходзіцца ў самым рамантычным горадзе свету — Парыжы. І не абавязкова рэгулярна наведваць яго — дастаткова добра вучыцца ў адным з яго філіялаў — на франкамоўным аддзяленні Інстытута кіравання прадпрыемствамі (Парыж-1 — Сарбона-1), што існуе ў БДЭУ.

У рамках свайго нядаўняга візіту ў Мінск прэзідэнт Сарбонскага універсітэта Мішэль Каплан ахвотна сустракаўся як са студэнтамі, так і з выкладчыкамі БДЭУ. Свой візіт ён тлумачыў не толькі пачуццём абавязку перад партнёрамі, але і цікаўнасцю вучонага, для якога працэс пераходу нашай краіны ад старой эканамічнай мадэлі да новай вельмі пазнавальны.

"У нашым універсітэце выкладаюцца трансфармацыйныя працэсы ў эканоміцы краін Усходняй Еўропы. А міжнароднае супрацоўніцтва і абмен студэнтамі дае нам магчымасць падрыхтаваць спецыялістаў для работы з прадпрыемствамі Усходняй і Цэнтральнай Еўропы. Акрамя гэтага мы зацікаўлены ў супрацоўніцтве паміж вучонымі нашых дзвюх краін, якое дазваляе французам зразумець змены, характэрныя сёння для Беларусі", — заўважыў Мішэль Каплан.

На сваіх сустрэчах ён падрабязна расказаў аб Сарбонскім універсітэце — пра яго структуру, асаблівасці навучання, фінансавання. У сценах Парыжскага універсітэта навучаецца 38 тысяч студэнтаў па розных напрамках — эканоміка, права, менеджмент, мастацтва, педагагічныя навукі, гісторыя і г.д. Навучаюць студэнтаў 1100 выкладчыкаў, з іх 250 прафесараў. 12 аддзяленняў універсітэта займаюцца навуковымі даследаваннямі. Навучанне ў Сарбоне вядзецца на вельмі высокім узроўні, што, безумоўна, прыцягвае сюды студэнтаў з усіх кантынентаў.

Супрацоўніцтва звязвае Сарбону больш як са 100 універсітэтамі свету, ад кожнага з якіх яна бярэ, паводле слоў яе прэзідэнта, штосьці новае, цікавае і сама ахвотна дзеліцца сваім вопытам. Кожны факультэт універсітэта — гэта самастойная адзінка, са сваёй спецыфікай і асаблівасцямі, хоць і фінансуецца цэнтралізавана Міністэрствам адукацыі Францыі. Але ёсць у факультэтаў і свае матэрыяльныя рэсурсы, якія яны набываюць самастойна, заключаючы розныя дагаворы з прадпрыемствамі на навуковыя і іншыя даследаванні.

Дарэчы, студэнт універсітэта Сарбоны таксама атрымлівае стыпендыю, узровень якой залежыць ад даходаў бацькоў (мінімальная роўна 10 тысячам франкаў у год). Мінімальная заработная плата ў Францыі роўная 72 тысячам, зарплата прафесара складае дзве "мінімалкі".

Многіх студэнтаў нашай ВНУ цікавіла, ці лёгка стаць студэнтам такога прэстыжнага універсітэта. Для гэтага трэба ўсяго толькі закончыць паспяхова гімназію і набраць патрэбную колькасць балаў пры субяседаванні. Але вучыцца значна складаней. І не толькі з-за платы за навучанне, — яна, дарэчы, невысокая (прыкладна, 200 долараў за курс). Пасля кожнага курса навучання студэнт здае тэсты і экзамены, але не больш чым за два разы. Потым ён за непаспяховасць адлічваецца. Універсітэт не хоча рызыкаваць сваёй рэпутацыяй і прэстыжам, таму патрабуе ад сваіх студэнтаў высокай якасці ведаў. Колькасць слухачоў на першым курсе ніхто не абмяжоўвае, але да пятага курса даходзіць далёка не кожны студэнт. Няма ў дзяржаве і абмежавання на атрыманне той ці іншай спецыяльнасці — цяжка ж прадугледзець, якія прафесіі спатрэбяцца краіне праз чатыры гады. Але сёння французскую моладзь прыцягваюць такія спецыяльнасці як псіхалогія, фізічнае выхаванне і спорт, мастацтва і камунікацыя. Што да праграм навучання, то ў першыя гады французскія студэнты атрымліваюць фундаментальныя веды, а на старэйшых курсах выбіраюць спецыялізацыю.

Трэба заўважыць, што нашы беларускія студэнты, у прыватнасці з БДЭУ, цалкам спраўляюцца з гэтай праграмай навучання і маюць даволі высокі бал паспяховасці ў выкладчыкаў з Францыі. А найбольш упартыя ў спасціжэнні ведаў умудраюцца нават прадоўжыць навучанне ў магістратуры пры Сарбоне. Але для гэтага неабходна наяўнасць матэрыяльных сродкаў. Як вядома, жыццё ў Парыжы лічыцца амаль ці не самым дарагім у свеце.

Нягледзячы на свае беларуска-польскія карані (бабуля яго родам з Гродна, а дзед з Беластока), Мішэль Каплан упершыню прыехаў у Беларусь. Мінск ён ацаніў як даволі еўрапейскі горад. Прэзідэнт Сарбонскага універсітэта наведаў розныя славутасці беларускай сталіцы і яе наваколля. Сваім першым візітам у БДЭУ і Беларусь ён застаўся вельмі задаволены.

Антаніна ПЯТРОВА.

Арганізаваны адпачынак — толькі ў чэрвені

Арганізацыя дзіцячага адпачынку — задача злабадзённая, для працаўнікоў адукацыі не менш важная, чым выпускныя ці ўступныя экзамены.

Паўнацэнны адпачынак вясковых школьнікаў забяспечыць, бадай, цяжэй, чым гарадскіх. Да бабулі ў вёску не адправіш — яна часцей за ўсё побач; пуцёвак у летнік амаль не бывае — хіба адзінкі змогуць раздабыць. Бадзяйся, дзіця, дзе хочаш... Каб трошкі аблегчыць клопаты бацькоў, у Віцебскім раёне "стартавала" першая змена ў школьных дзённых летніках. У іх змогуць правесці першы месяц лета 810 дзяцей самага рознага ўзросту — ад 7 да 16 гадоў. На харчаванне кожнага дзіцяці выдаткоўваецца 979 рублёў у дзень. Прадугледжаны не толькі снеданне і абед, але і выдача вітамінаў. Бацькам прыйдзецца заплаціць за пуцёўку ўсяго 10 працэнтаў (не больш за тры тысячы руб.), а шматдзетныя сем'і, па рашэнні бацькоўскага камітэта, могуць быць вызвалены ад платы наогул. Сабраныя грошы пойдуць на арганізацыю культурнай праграмы.

Акрамя 16 дзённых, будуць адкрыты два кругласутачныя летнікі: адзін — для дзяцей-сірот пры Янавіцкай бальніцы і спартыўны — у Лужаснянскай гімназіі. Але самым цікавым абяцае быць адпачынак у ваенна-спартыўным летніку "Гвардзеец", арганізаваным па традыцыі на базе воінскай часці "Баравуха-1" пад Полацкам.

Не сакрэт, што добра арганізаваны адпачынак дазваляе не толькі палепшыць здароўе дзяцей, але і знізіць дзіцячы траўматызм і злачыннасць. На вялікі жаль, з-за фінансавых цяжкасцяў не ўдаецца забяспечыць адпачынак на ўсё лета. Толькі ў чэрвені і пашчасціць амаль пятай частцы з 5000 школьнікаў раёна, не ўлічваючы выпускнікоў 9 і 11 класаў. Далей адпачынак дзяцей ляжа цалкам на плечы бацькоў.

Як адпачыць настаўніку

704 настаўнікі Віцебскага раёна збіраюцца сёлета ў адпачынак. Як пройдзе іх вольны час, ці змогуць яны аднавіць свае сілы, у многім будзе залежыць ад своечасовасці выплаты адпускных. Тым, хто працуе на "голую" стаўку і ўтрымлівае на яе сям'ю, падарожжы і курорты не "свецяць". Дай Бог дацягнуць так-сяк да новага навучальнага года і зарабіць яшчэ якую капейку. Дарэчы, і высокакваліфікаваным настаўнікам, што працуюць на паўтары стаўкі, нялёгка будзе адпачыць са смакам, бо грошы абяцаюць выплачваць па меры паступлення ў бюджэт. Перспектыва не з лепшых, але ж і выйсця няма.

Папраўляць здароўе ў санаторыях і дамах адпачынку зможа ў лепшым выпадку дзесятая частка педагогаў. Для раённага аддзела адукацыі па плане прадугледжана шэсць пуцёвак у квартал, але ў мінулым годзе ўдалося аздаравіць 68 чалавек. Мяркуюць і ў гэтым знайсці выйсце. Каля сотні жадаючых звяртаюцца ў прафкам за пуцёўкамі, ды выканаць усе заяўкі немагчыма. За першае паўгоддзе 2001 года "выбілі" 23 санаторныя пуцёўкі, у тым ліку дзве для маці і дзіцяці. Найбольшым попытам карыстаюцца ўстановы, дзе лечаць сардэчна-сасудзістыя захворванні і захворванні апорна-рухальнага апарату. Каб неяк палегчыць выезд працаўнікоў адукацыі на адпачынак, прафсаюзная арганізацыя аказвае дапамогу ў памеры 2 мінімальных зарплат, фонд матэрыяльнага стымулявання пры загадчыку раённага аддзела адукацыі — ад 3 да 5 МЗП — у залежнасці ад аддалегласці да санаторыя. Большасць пуцёвак усё ж паступае мясцовага ці рэспубліканскага маштабу.

Святлана ЛАВЕЙКІНА.

Увага!

Шаноўныя чытачы! Просім аўтараў допісаў у рэдакцыю паведамляць сваё прозвішча, поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, зваротны адрас.

Гэта неабходна пры налічэнні ганарару для падатковай інспекцыі.

Паважаныя чытачы!

Працягваецца падпіска на перыядычныя выданні на другое паўгоддзе 2001 года.

Падпісацца на "Настаўніцкую газету" можна ў любым паштовым аддзяленні краіны і ў агенцтвах "Белсаюздруку".

Падпісны кошт для індывідуальных падпісчыкаў на месяц — 635 рублёў, на квартал — 1905 рублёў, на паўгоддзе — 3810 рублёў.

На ведамаснай падпісцы на месяц — 1375 рублёў, на квартал — 4125 рублёў, на паўгоддзе — 8250 рублёў.

Адораныя дзеці

Кветкі цягнуцца да сонца

Ёсць у нашай краіне ўнікальная навучальна-выхаваўчая ўстанова. Знаходзіцца яна непадалёку ад Віцебска, у маляўнічым месцы Лужасна на беразе Усходняй Дзвіны. У пышнай зеляніне клёнаў, бярозак і ліпак высяцца яе карпусы, а літаральна побач пабліскваюць на сонцы купалы дзеючай праваслаўнай царквы. Мы наведалі яе ў канцы мая, калі расцвіў шыкоўны белы бэз і з чыстым свежым паветрам п'яніў яго знаёмы салодкі пах. Асабіста для мяне Віцебск і яго наваколле цяпер будуць асацыіравацца з белым бэзам.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны ў 1946 годзе тут быў адкрыты дзіцячы дом. А сем гадоў назад, дакладней, у 1994 годзе, рашэннем Віцебскага абласнога выканаўчага камітэта гэтая навучальная ўстанова набыла статус школы-інтэрната-гімназіі. І рыхтуе яна цяпер спецыялістаў для беларускай вёскі, яе будучую эліту. На конкурснай аснове сюды паступаюць дзеці, якія скончылі пачатковую школу і здольныя да развіцця, пераважна з сельскай мясцовасці Віцебскай вобласці. Сярод іх пэўны працэнт дзяцей-сірот, дзяцей з праблемных і малазабяспечаных сем'яў, якія маюць патрэбу ў матэрыяльнай падтрымцы і дапамозе. Школа шматпрофільная, разлічаная на 300 месцаў. Хлопчыкі і дзяўчынкі вучацца тут з пятага па адзінаццаты клас.

— Пры паступленні да нас, — тлумачыць дырэктар Лужаснянскай школы-інтэрната-гімназіі Уладзімір Уладзіміравіч Шыцько, — вучні здаюць экзамены па беларускай і рускай мове (па выбары), матэматыцы, а таксама праходзяць медыка-педагагічнае тэсціраванне. Сёлета ў нас навучаецца 318 чалавек, у тым ліку і невялікі працэнт гарадскіх дзяцей — з Оршы, Віцебска, Полацка і г.д. Напаўняльнасць класаў — 12-20 чалавек. У пятых-восьмых класах вывучэнне прадметаў дзяржаўнага кампанента спалучаецца з шырокім спектрам факультатыўных заняткаў, гурткоў і спартыўных секцый. Вучні старшых класаў маюць магчымасць вучыцца ў профільных класах і класах з паглыбленым вывучэннем асобных прадметаў. Навучальны працэс у школе-гімназіі раздзелены на дзве часткі: у першай палове — абавязковыя заняткі, у другой — спецыяльныя курсы па выбары і факультатывы па розных напрамках і узроўнях складанасці. Усяго іх болей дваццаці.

Нядаўна на базе Лужаснянскай школы-інтэрната-гімназіі адбылося выязное пасяджэнне Савета спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па сацыяльнай падтрымцы адораных навучэнцаў і студэнтаў на чале з яго старшынёй Міхаілам Аляксандравічам Аўласевічам, які з'яўляецца намеснікам старшыні Савета Рэспублікі. Нагадаю, што ў Савет фонду ўваходзяць лепшыя настаўнікі і выкладчыкі, вучоныя і грамадскія дзеячы нашай краіны. У той дзень у госці да лужаснянскіх настаўнікаў і вучняў прыехалі таксама начальнік Упраўлення сацыяльна-культурнай палітыкі Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь Алена Аляксандраўна Сівалобава, а таксама пераможца рэспубліканскага конкурсу прафесійнага майстэрства "Крыштальны журавель-1997" Валянціна Васільеўна Гінчук. Адклаў свае важныя справы і прыехаў у школу-гімназію намеснік старшыні Віцебскага абласнога выканаўчага камітэта Іван Антонавіч Шчурок.

Сустрэча атрымалася цёплай, цікавай і змястоўнай, а значыць карыснай для ўсіх. Для гасцей быў падрыхтаваны канцэрт мастацкай самадзейнасці. Падчас гэтай урачыстасці ўзяў слова старшыня фонду М.А.Аўласевіч.

— Мы даўно хацелі пазнаёміцца з вамі, прыехаць да вас і паглядзець, што гэта за Лужаснянская такая, адкуль амаль штогод выходзяць пераможцы рэспубліканскіх і міжнародных алімпіяд. Наш фонд існуе ўжо пяць гадоў, і на кожным пасяджэнні па размеркаванні прэмій заўсёды гучыць гэты адрас, адкуль заўсёды ёсць прэтэндэнты на ўзнагароды. Нам хацелася ведаць, хто працуе тут з вучнямі? Фактычна сёння гэтая сельская навучальна-выхаваўчая установа канкурыруе — у добрым сэнсе гэтага слова — з элітарным ліцэем БДУ, ліцэем сталіцы. Напрыклад, па колькасці пераможцаў рэспубліканскіх алімпіяд па біялогіі сёлета менавіта Лужаснянская выйшла наперад. Нядаўна Прэзідэнт краіны Аляксандр Рыгоравіч Лукашэнка сустрэўся з пераможцамі міжнародных алімпіяд 2000 года, сярод якіх быў і ваш выпускнік Арцём Кохан.

Сціплы сельскі хлопчык Арцём Кохан тройчы ўдзельнічаў у міжнародных алімпіядах па матэматыцы і кожны раз вяртаўся з узнагародамі. Першы раз з бронзавай, два наступныя — з залатымі медалямі. Цяпер Арцём Кохан — студэнт Беларускага дзяржаўнага універсітэта.

Госці пераканаліся ў тым, што ў гэтай навучальнай установе з вучнямі працуюць таленавітыя педагогі і кіраўніцтва. Падчас урачыстасці многія з іх атрымалі з рук старшыні ўзнагароду фонду — медалі "За асабісты ўклад у развіццё таленавітай моладзі", а вучні — нагрудны знак "Лаўрэат спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па сацыяльнай падтрымцы адораных навучэнцаў і студэнтаў". Вучні тут вельмі любяць і ведаюць біялогію дзякуючы высокаму прафесіяналізму настаўніцы Ларысы Аляксандраўны Казубовіч. На рахунку выдатнага настаўніка матэматыкі Міхаіла Мікалаевіча Волкава больш пяцідзесяці пераможцаў рэспубліканскіх і міжнародных алімпіяд. Да такіх настаўнікаў як Волкаў і Казубовіч дзеці цягнуцца, як кветкі да сонца. Таму вынікі ёсць — высокая якасць ведаў. І ў вучняў, і ў настаўнікаў. Калектыў тут працуе творча. Большасць настаўнікаў мае вышэйшую і першую катэгорыі. Узначальвае калектыў заслужаны настаўнік Беларусі Уладзімір Уладзіміравіч Шыцько. Побач з ім працуюць цудоўныя педагогі (акрамя названых — Валянціна Васільеўна Малах, Міхаіл Сцяпанавіч Мурашэвіч, Міхаіл Мікалаевіч Башкатаў, Ніна Рудольфаўна Корпусава і іншыя).

Мы звычайная сельская школа і гэтым ганарымся, — гаворыць кіраўнік навучальнай установы, якая канкуруе з элітарным ліцэем сталіцы.

Выпускнікі школы паспяхова паступаюць у вышэйшыя навучальныя ўстановы краіны. Лужаснянская гімназія, напрыклад, у цесным кантакце з Віцебскім медыцынскім універсітэтам па падрыхтоўцы сельскіх вучняў у гэтую ВНУ. Такім чынам рыхтуюцца медыцынскія кадры для вёскі, якіх сёння катастрафічна не хапае ў некаторых сельскіх раёнах Віцебскай вобласці. Выкладчыкі ўніверсітэта вядуць асобныя прадметы ў гімназіі, а старшакласнікі наведваюць заняткі на кафедрах універсітэта.

Без таленту, падкрэсліў тады на пасяджэнні Міхаіл Аляксандравіч Аўласевіч, без інтэлектуальнага патэнцыялу немагчыма развіццё ніякай дзяржавы, тым болей нашай маладой дзяржавы, якая будуе сваю незалежнасць, сваё будучае. І радуе тое, што таленавітая моладзь, на якую мы спадзяемся, у нашай краіне ёсць!

За пяць гадоў свайго існавання прэзідэнцкі фонд падтрымаў матэрыяльна звыш пяці тысяч навучэнцаў і студэнтаў, сярод якіх — пераможцы рэспубліканскіх і міжнародных алімпіяд. А дакладней, за гэты час пераможцамі міжнародных алімпіяд сталі 95 вучняў. Фонд падтрымаў таксама больш як 400 выкладчыкаў, якія плённа працуюць з таленавітай моладдзю, і таму яскравы ўзор — Лужаснянская школа-інтэрнат-гімназія.

Госці ў той дзень змаглі пераканацца, што гэтая навучальная ўстанова мае цудоўную матэрыяльную базу. Вучні жывуць у інтэрнаце ў пакоях па тры-чатыры і шэсць чалавек, якія абсталяваны неабходнай мэбляй. Умовы максімальна набліжаны да хатніх. Чатырохразовае харчаванне. Працуюць два камп'ютэрныя класы. Гімназія падключана да глабальнай камп'ютэрнай сеткі "Інтэрнет". Неабходная вучэбная энцыклапедычная і даведачная літаратура ёсць у школьнай бібліятэцы і чытальнай зале.

Цікава тое, што калектыў школы паспяхова ўдзельнічае ў шматлікіх праектах для сельскіх школьнікаў. На працягу двух гадоў на базе Лужаснянскай праводзілася абласная алімпіяда для сельскіх школьнікаў вобласці па матэматыцы, біялогіі і экалогіі. Штогод тут праводзяцца рэспубліканскія алімпіяды школьнікаў па розных прадметах. Вялікай папулярнасцю у нашай краіне карыстаецца летняя навукова-даследчая фізіка-матэматычная школа, якая штогод праходзіць у Лужасна. І, мабыць, самае галоўнае гэта тое, што ўсе тут — і вучні і настаўнікі — сябруюць са спортам, які дапамагае ў вучобе і працы. І тут ёсць свае дасягненні. Пры фінансавай падтрымцы Віцебскага аблвыканкама ў мінулым годзе пабудаваны тэнісны корт, гімнастычны гарадок, валейбольная, баскетбольная і хакейная пляцоўкі. Спорт умацоўвае здароўе вучняў, а тых, у каго ёсць патэнцыял, рыхтуюць да высокіх спартыўных дасягненняў. І тут ёсць удачы і перамогі.

Савет спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь прыняў рашэнне аб аказанні фінансавай дапамогі творчаму аб'яднанню навучэнцаў Лужаснянскай школы-інтэрната ў дзесяць мільёнаў рублёў.

Мы — звычайная сельская, — успамінаю я словы яе дырэктара Уладзіміра Уладзіміравіча Шыцько на развітанне, — і гэтым ганарымся. А грошы, сказаў ён, яны сёння ёсць, а заўтра — няма. Дзякуй, што прыехалі да нас, высока ацанілі нашу працу, а мы заўсёды рады падзяліцца вопытам.

Святлана БЕНЬ.

НА ЗДЫМКАХ: зроблена сваімі рукамі ў гуртку дэкаратыўна-прыкладной творчасці "Натхненне"; госці знаёмяцца са школай (на заднім плане М.А.Аўласевіч і І.А.Шчурок).

Фота Аляксея ВРОНСКАГА.

Святая тройца

У кабінет дырэктара школы-новабудоўлі завітала група вучняў-старшакласнікаў.

— Дазвольце на школьнай тэрыторыі разбіць алеі выпускнікоў, — звярнулася лідэр 10 "А" класа Ларыса Бярнацкая.

— Дазваляю і прывячаю, — адказаў дырэктар. — У чым жа мая дапамога?

— Толькі транспарт, — прамовіў Саша Рухля. — Астатняе — самі.

Транспарт знайшоўся. Прыкінулі месцы, матэрыял пасадкі — двухмятровыя бярозы, клёны. Колькасць дрэў — па колькасці вучняў класа... Юнакі паехалі за дрэўцамі, а дзяўчаты заспяшаліся капаць лункі.

Надвячоркам выхаднога дня звыш сотні дрэўцаў алеямі прасціраліся ад памяшкання школы, упрыгожваючы пустэчу тэрыторыі. Гляджу з вакна: "Малайцы!.." Але нечакана паяўляецца настаўнік школы. "Хуліганяць без прыгляду", — сказаў з усмешкай...

"Што там здарылася?" — выйшаў паглядзець. У канцы алеі "хуліганства" — тры бярозкі ў адной лунцы. Што б гэта азначала?

Падбеглі вучні, абступілі. "Гэта вам рэбус, — прамовіў Сяргей Баран, паказваючы на тройцу дрэўцаў.

— Не даходзіць, — адказваю. — Навошта, калі месца хапала...

— Эх, вы! — усклікнула Ларыса. — А яшчэ ў газетах друкуецеся.

— Гэта ж сімвал садружнасці настаўнікаў, нас, вучняў, і сям'і — нашых бацькоў... Далей, што клён з бярозкай — наша дзявочае сяброўства ад самага дзяцінства вось з гэтымі "баранчыкамі", якія нас не заўсёды разумелі...

Пра сімвал таго дубка, што стаяў насупраць рабіны, якая глядзела чырвонымі гронкамі праз сцяжынку, — зразумеў, бо нагадала песня...

Трыццаць шэсць год мінула з таго дня, а помніцца... Ужо ўзвышаюцца да неба стройныя дрэвы, распрасцёр магутнае голле да стромкай рабіны дуб і стаяць непарушна ў лунцы сёстры-бярозы, як жывая памяць...

Шумяць дрэвы пад павевамі ветра, чуюцца рознагалосыя размовы птушак. Ад тых першых "алей выпускнікоў" раскінуўся ў некалькі гектараў гай — сапраўдны гарадскі парк. І ў цёплыя дні любой пары года прыходзяць сюды і прыводзяць з сабой ужо сваіх унукаў тыя выпускнікі, што першымі распачалі гэты цудоўны куточак. Успамінаюць школьныя гады, радуюцца, а падчас і сумуюць, бо зваротны білет на маладосць не выдаецца...

Часцяком прыходжу і я, былы дырэктар. А аднойчы зрабіў на фоне школы здымак тых трох бяроз, што сімвалізуюць садружнасць настаўніка, вучня і сям'і.

Уладзімір КАРАЛЬКОЎ,
ветэран вайны і выдатнік асветы БССР, СССР.

Фестывалі

Традыцыйны, трыццаць пяты

Напрыканцы навучальнага года ў Выверскай сярэдняй школе Маладзечанскага раёна прайшоў 35-ы фестываль дружбы школ пяці краін: Беларусі, Расіі, Эстоніі, Латвіі і Літвы.

А пачалося ўсё так: вясной такога далёкага цяпер для нас 1966 года з Тырвы (Эстонія) у нашу Выверскую школу, адну са старэйшых на Маладзечаншчыне, прыйшло запрашэнне на сустрэчу школьнікаў-старшакласнікаў. Тырваская школа сардэчна прыняла ўдзельнікаў фестывалю "Дружба". З тае пары і існуе традыцыя ў сярэдзіне мая кожны год збірацца ў адной з пяці школ розных краін: Гдоўскай (Расія), Прыекульскай (Латвія), Салантайскай (Літва), Тырваскай (Эстонія), Выверскай (Беларусь). У нас ля вытокаў фестывальнага руху стаялі былыя дырэктар школы Макар Пятровіч Бярнацкі і старшая піянерважатая Зінаіда Іосіфаўна Сушко. Нам выпала шчасце прымаць юбілейныя фестывалі. Вось і ў гэтым годзе мы не парушылі традыцыю і наладзілі сустрэчу школьнікаў і настаўнікаў, 35-ю па ліку.

Вучнеўскі калектыў у нашай школе невялікі — усяго 202 вучні. Але трэба адзначыць, што ў гасціннасці яна не ўступае сваім замежным "калегам". За кожным са старэйшых класаў, пачынаючы з 8-га, была замацавана пэўная дэлегацыя. Сустрэчы прайшлі ў цёплай, сяброўскай атмасферы.

Пасля першага знаёмства дэлегацый фестывалю ўсе яны — па традыцыі — наведалі школьны музей, дзе пазнаёміліся з багатай гісторыяй навучальнай установы. Кіраўнік музея, настаўнік гісторыі І.І.Шыдлоўскі, прымаў удзел больш чым у дзесяці фестывалях дружбы. Ёсць у нашым музеі і стэнд, прысвечаны фестывальнаму руху. Гады бягуць, як вада скрозь пальцы, а фестываль застаецца вечна юным, бо гэтую добрую традыцыю працягваюць дзеці і ўнукі тых, хто ўдзельнічаў у першых фестывалях. Дарэчы, гонар стаць членам дэлегацыі выпадае не кожнаму вучню. Трэба актыўна ўдзельнічаць ва ўсіх школьных справах і старанна вучыцца, умець танцаваць ці спяваць, быць добразычлівым і кантактным.

У суботу, 12 мая, адбылося ўрачыстае адкрыццё фестывалю. Традыцыйна слова браў дырэктар Выверскай сярэдняй школы Уладзімір Яўгенавіч Васільеў. Менавіта па яго камандзе пасля ўрачыстага шэсця абраныя ад кожнай школы вучні ўзнялі ў блакітнае неба белы фестывальны сцяг з вялікім пяцікрылым рамонкам пасярэдзіне, які сімвалізуе еднасць пяці школ, пяці краін. На фестывалі прысутнічалі і паважаныя госці, якія павіншавалі Выверскую школу і пасланцоў фестывалю з яго 35-годдзем, пажадалі даўгалецця фестывальнаму руху. Гэта старшыня Маладзечанскага райвыканкама Л.К.Заяц, старшыня абласнога Фонду міру Л.В.Ермаловіч, старшыня Мясоцкага сельскага Савета С.М.Паздзеева (да яго належыць наша вёска Выверы). Ад гасцей вучні і настаўнікі Выверскай школы атрымалі падарункі і памятныя сувеніры.

Потым адбыўся канцэрт мастацкай самадзейнасці, у якім ўдзельнічалі вучні ўсіх пяці краін. Тут, на канцэрце, прайшоў традыцыйны абмен сувенірамі, відэазапісамі і фотаздымкамі мінулых фестываляў.

У другі дзень фестывалю было праведзена пасяджэнне педагагічнага савета, на якім абмяркоўваліся новыя методыкі арганізацыі вучэбнага працэсу. Мы, настаўнікі Выверскай школы, даведаліся шмат цікавага і карыснага ад сваіх замежных калег. Вельмі вялікія зрухі ў сістэме адукацыі адбыліся ў Латвіі і Літве, дзе даўно ўведзена 10-бальная сістэма ацэнкі ведаў. Многа новага паведамілі нам таксама нашы калегі з Гдоўскай школы.

У апошні, трэці, дзень дэлегацыі былі запрошаны на экскурсію ў Мінск. Пасля вяртання са сталіцы ўсіх удзельнікаў фестывалю чакаў кірмаш сувеніраў. Чаго тут толькі не было! Большасць "тавару" было зроблена дзецьмі нашых школ. Дзякуючы цікавай праграме, якую падрыхтавалі Л.І.Харытон і Г.А.Гушан, продаж сувеніраў ішоў хутка і бойка. Свята закончыцца, а ўспамін пра яго ў кожнага ўдзельніка фестывалю застанецца.

Ну, вось і ўсё... На ўрачыстым закрыцці фестывалю апусціўся долу сцяг з рамонкам. Па традыцыі яго перадалі дэлегацыі Прыекульскай школы з Латвійскай Рэспублікі, якая будзе гаспадыняй фестывалю "Дружба-2002".

Усяго тры дні... А колькі цяпла, светлых успамінаў пакінула свята ў сэрцах яго ўдзельнікаў. І самае галоўнае — пакінула надзею на такую ж сустрэчу праз год.

Марына ЧАЕЎСКАЯ,
педагог-арганізатар Выверскай сярэдняй школы Маладзечанскага раёна.

ПТА: дзень сённяшні

Разумны баланс інавацый і традыцый

У сталічным ПТВ № 117 машынабудавання адбылася творчая справаздача педагагічнага калектыву па тэме "Шляхі абнаўлення адукацыйнага асяроддзя праз стварэнне шматступеньчатага комплексу і ўкараненне элементаў інавацыйных тэхналогій у вучэбна-выхаваўчы працэс".

ХАРАКТЭРНА, што такая форма вызначэння выніковасці прафесійнай адукацыі ў прафтэхустанове з'яўляецца традыцыйнай і служыць выверaным сродкам аналізу педагагічнай дзейнасці калектываў ПТНУ, а таксама стымулюючым фактарам навучальна-выхаваўчага працэсу іншых прафтэхустаноў. І на гэты раз на мерапрыемства былі запрошаны кіраўнікі ўсіх сталічных ПТВ, упраўлення адукацыі Мінгарвыканкама, гарадскога вучэбна-метадычнага цэнтра прафесійнай адукацыі. Творчая справаздача ператварылася ў захапляючае прафесійнае свята.

З пазіцыі аб'екта на пазіцыю суб'екта

Мінскае ПТВ № 117 з'яўляецца апорным сярод устаноў адукацыі машынабудаўнічага профілю. Вучылішча працуе сёння ў рэжыме эксперыменту. Асноўнай задачай эксперыментальнай дзейнасці вучылішча з'яўляецца навучанне, зарыентаванае на развіццё самастойнасці навучэнца ў навучальным працэсе.

Як зазначае дырэктар установы А.А.Цыбулька, традыцыйная педагогіка ў сваёй большасці будуецца на аснове аўтарытарных адносін педагога да сваіх вучняў. Гэта педагогіка негатыўна ўплывае на адносіны дзяцей да школы, настаўніка, да працэсу пазнання. У выніку ў прафтэхшколу прыходзяць вучні са школы з цэлым шлейфам праблем, якія пачынаюцца з часціцы "не": не чытаюць, не пішуць, не рашаюць, не запамінаюць і ўвогуле не жадаюць. Націснуць, прымусіць альбо адмовіцца ад вучня намнога лягчэй, чым прабудзіць у ім патрэбнасць да пазнання, усяліць веру ў свае сілы.

Сённяшнія рэаліі патрабуюць змяненняў у мэтах, формах, метадах, спосабах і структуры прафесійнай адукацыі. Неабходна ажыццявіць дзейсны пераход навучэнцаў з пазіцый толькі аб'екта вучэбна-выхаваўчага працэсу на пазіцыі суб'екта.

Цяпер ПТВ № 117 уяўляе сабою інтэграваны адукацыйны шматузроўневы комплекс, які дазваляе бесперапынна, з улікам індывідуальных здольнасцей, рыхтаваць спецыяліста ад пачатковай да вышэйшай ступені кваліфікацыі, з больш высокім агульнаадукацыйным і прафесійным узроўнем, канкурэнтаздольнага на рынку працы, зарыентаванага на атрыманне сярэдняй спецыяльнай і вышэйшай адукацыі. Вучэбны працэс вядзецца па трох накірунках: ліцэйскія групы, групы з атрыманнем і без атрымання агульнай сярэдняй адукацыі.

Сёння ў вучылішчы займаецца каля сямісот навучэнцаў па розных прафесіях.70 вучацца ў ліцэйскіх групах, у якія яны паступілі па выніках уступных экзаменаў. За трохгадовы тэрмін ліцэісты атрымаюць спецыяльнасць і агульную сярэднюю адукацыю.

Навучанне ў ліцэйскіх групах арганізавана па вучэбных планах і праграмах, зарыентаваных на падрыхтоўку выпускніка ПТВ да атрымання вышэйшай адукацыі ў Беларускай дзяржаўнай політэхнічнай акадэміі.

Выпускнікі вучылішча, якія прайшлі курс навучання па вучэбных планах і праграмах звычайнага ПТВ, па заканчэнні трэцяга курса навучання здаюць выпускныя экзамены і працаўладкоўваюцца на прадпрыемствы адпаведнага профілю, а таксама могуць прадоўжыць навучанне пасля субяседавання ў мінскіх машынабудаўнічым і політэхнічным каледжах, аўтамеханічным тэхнікуме. Выпускнікі ліцэйскіх груп здаюць выпускныя экзамены па профільных прадметах і выпускны кваліфікацыйны экзамен. У адпаведнасці са статутам вучылішча і ліцэя БДПА выпускныя экзамены ў ліцэйскіх групах сумешчаны з уступнымі экзаменамі ў акадэмію.

Генератар ідэй

Педагагічны калектыў ПТВ № 117 складаецца з 47 выкладчыкаў і майстроў вытворчага навучання, палова якіх мае вышэйшую і першую катэгорыі. У іх распараджэнні — добрая вучэбна-матэрыяльная база. Вучэбныя кабінеты, майстэрні, камп'ютэрны клас вызначаюцца сучасным начыннем, бібліятэка мае ў наяўнасці больш як 65 тысяч экзэмпляраў мастацкай і спецыяльнай літаратуры. Добра аснашчаны спартыўная і чытальная залы.

З выхаванцамі ПТВ працуюць таксама супрацоўнікі БДПА. А дзевяць нядаўніх выпускнікоў вучылішча сталі членамі яго калектыву.

Педагагічным калектывам распрацаваны эксперыментальныя праграмы, падрыхтаваны поўны пакет вучэбна-плануючай дакументацыі і комплексна-метадычнага забеспячэння па кожным накірунку вучэбнага працэсу. Калектыў працуе над абнаўленнем зместу навучання, удасканаленнем навукова-метадычнага забеспячэння новых тэхналогій адукацыі і механізмаў іх рэалізацыі.

У сістэме метадычнай работы з кадрамі вучылішча закладзена дыягнастычная аснова, якая выявіла творчых педагогаў, майстроў педагагічнай працы. Гэтыя выкладчыкі даюць адкрытыя ўрокі, генерыруюць ідэі, творча развіваюць іх. Алгарытм работы з імі — вывучэнне і прапаганда іх вопыту. Гэтыя выкладчыкі вызначаюць асноўныя накірункі метадычнай работы і распрацоўваюць іх.

Творчая група "Станаўленне педагагічнага майстэрства" аб'яднала толькі пачынаючых выкладчыкаў і майстроў, з якімі праводзіцца рознабаковая метадычная работа, звязаная з дыдактыкай, псіхалогіяй, новымі адукацыйнымі тэхналогіямі.

З пераходам ПТВ № 117 на новы рэжым дзейнасці актыўнасць педагагічнага калектыву значна ўзрасла. Установа стала эксперыментальнай пляцоўкай для выкладчыкаў спецыяльных дысцыплін, біялогіі, хіміі, якія выкарыстоўваюць адаптыўную сістэму навучання, праяўляюць гнуткасць у арганізацыі вучэбных заняткаў з улікам індывідуальных асаблівасцей навучэнцаў. Шырока ўключаюць яны ў свае ўрокі розныя формы самастойнай работы. Напрыклад,

Цяпер ПТВ № 117 уяўляе сабою інтэграваны адукацыйны шматузроўневы комплекс, які дазваляе бесперапынна, з улікам індывідуальных здольнасцей, рыхтаваць спецыяліста ад пачатковай да вышэйшай ступені кваліфікацыі.

вывучэнне новага матэрыялу з выкарыстаннем шматлікіх крыніц ведаў, складанне апорных канспектаў, вызначэнне тэзісаў, правядзенне эксперыментаў, распрацоўка тэхналагічных карт.

Актывізавалі сваю работу выкладчыкі матэматыкі. Яны вывучылі праблему калектыўнага спосабу навучання і вырашылі яе на практыцы, праводзячы адкрытыя ўрокі, семінарскія заняткі з выкладчыкамі іншых вучэбных прадметаў.

Тэхналогія калектыўнага навучання, якая апрабіруецца на ўроках фізікі, хіміі, дапамагае плённа развіваць у навучэнцаў самастойнасць і камунікатыўныя ўменні. Выкладчыкі замежнай мовы, геаграфіі, рускай і беларускай літаратуры выкарыстоўваюць на сваіх уроках інтэрактыўны метад навучання. У ходзе дыялогу моладзь вучыцца мысліць, вырашаць складаныя праблемы, узважваць альтэрнатыўныя выкладкі, удзельнічаць у дыскусіях.

Адметна, што тут шырока прымяняюцца традыцыйныя метады навучання, сярод якіх выкарыстоўваюцца карты індывідуальных дасягненняў навучэнцаў па кожным прадмеце, аналітычны матэрыял для правядзення кантрольных зрэзаў і тэсціравання, разнастайныя анкеты. З улікам гэтага будуецца індывідуальная работа з навучэнцамі.

Традыцыйнымі сталі пасяджэнні педагагічнага савета па тэме "Эксперымент у вучылішчы і яго ўздзеянне на развіццё творчай і пазнавальнай актыўнасці навучэнцаў і інжынерна-педагагічных работнікаў".

Нельга не звярнуць увагу і на тое, што з мэтай навучання, удасканалення, абнаўлення прафесійных навыкаў, павышэння культуры прафесійна-педагагічнай дзейнасці калектыву ўстановы выкарыстоўваюцца тэарэтычныя і практыка-арыентаваныя формы работы. Гэта азначае, што педагогі ўстановы праходзяць курсавую падрыхтоўку на базе гарадскога вучэбна-метадычнага цэнтра прафесійнай адукацыі, РІПА, гарадскога інстытута ўдасканалення настаўнікаў. Былі створаны метадычныя аб'яднанні, праблемныя і творчыя групы, а таксама школы маладога спецыяліста, і інш.

Цяжэй навучыць другога, чым самога сябе

Інтэнсіўная работа мабілізавала калектыў установы і аб'яднала яго творчы пошук у адзіны цэласны арганізм эксперыменту. Пацвярджэннем гэтаму стала шырокая панарама прадстаўленых на творчай справаздачы ўрокаў. Вялікую цікавасць выклікала ўрочная дзейнасць Аляксандра Кобеца па тэме "Рэалізацыя прынцыпу асобасна-арыентаванага навучання". На прапанаваным уроку можна было заўважыць, як майстар вытворчага навучання робіць стаўку на самастойнасць навучэнцаў і іх права на адпаведны пункт гледжання. Знаходзяць выкарыстанне на ўроку варыянтнасць і дыферэнцыяванасць, розныя формы стымулявання навучання. На ўроку Зоі Яфімавай, выкладчыцы замежнай мовы, было шырока прадстаўлена выкарыстанне інтэрактыўнага метаду і тэхналогіі камунікатыўнага навучання. Паспяхова засвойваюць замежную мову навучэнцы з дапамогай моўных узаемін, што з'яўляецца асновай усіх інтэнсіўных тэхналогій навучання замежнай мове.

Адной з эфектыўных форм арганізацыі вучэбнага працэсу з'яўляецца бінарны ўрок, які забяспечвае ў першую чаргу цэласны цыкл вывучэння вучэбнага матэрыялу і фарміравання прафесійных уменняў і навыкаў. Як бінарны ўрок спалучае працэс засваення тэхналагічных ведаў і працэс непасрэднай практычнай дзейнасці, было прадэманстравана выкладчыкам спецтэхналогіі слясарных прафесій Барысам Рагоўскім і майстрам вытворчага навучання Ірынай Гарошка.

Элементы адаптыўнай сістэмы навучання былі прадстаўлены ў час урока выкладчыка спецтэхналогіі станочных дысцыплін, намесніка дырэктара па вучэбна-вытворчай рабоце Мікалая Жука. У развіцці тэхналагічнага мыслення, павышэнні якасці навучання, набыцці цэласнай сістэмы ведаў выкладчык выкарыстоўвае новую мадэль, якая закладзена ў аснову адаптыўнай сістэмы навучання. Гэта не толькі перадача новай інфармацыі, але і навучанне метадам даследчай дзейнасці, уменню здабываць веды, абагульняць і рабіць высновы, фіксіраваць галоўнае. У час урока была прадэманстравана работа выкладчыка ў індывідуальным рэжыме і самастойная праца навучэнцаў.

Выклікаў цікавасць урок выкладчыка тэхнічнага чарчэння, намесніка дырэктара па вучэбнай рабоце Інесы Аксючыц, тэмай якога стала абагульненне і сістэматызацыя ведаў, уменняў і навыкаў праз гульнявую тэхналогію на ўроку-аўкцыёне. Як лічыць выкладчык, такую форму мэтазгодна выкарыстоўваць пры падвядзенні вынікаў навучання па адной альбо некалькіх тэмах для абагульнення, сістэматызацыі і для кантролю ведаў, уменняў і навыкаў навучэнцаў.

Характэрнай асаблівасцю такога ўрока з'яўляецца пераход ад франтальнай арганізацыі навучання да калектыўнай праз індывідуальную.

Відавочна, што на ўроку-аўкцыёне можна дасягнуць пэўнага выніку. І што немалаважна — навучэнцам гэта цікава.

Прадстаўленая работа ўстановы стала ўвасабленнем разнастайнасці форм і метадаў навучальна-выхаваўчага працэсу, спалучэння яго інавацыйнасці і традыцыйных сродкаў, укаранення элементаў сучасных тэхналогій. Безумоўна, гэта паспрыяе ўдасканаленню адукацыйнага працэсу.

Стварэнне адзінага шматузроўневага адукацыйнага комплексу ва ўмовах бесперапыннай прафесійнай адукацыі, які распачаты ў Мінскім ПТВ № 117, толькі набірае сваю моц. Але ўжо той багаты рэфарматарскі вопыт, крыніцы якога былі прадстаўлены ў час творчай справаздачы, можна з упэўненасцю прызнаць яшчэ адным каштоўным здабыткам сістэмы прафесійна-тэхнічнай адукацыі.

Ала КЛЮЙКО.

Лёсы людскія

Бязбацькавічы

Люты сёлета быў шэры. Я падымаўся на ўзгорак, дзе перад вачыма вырастаў будынак, які змахваў на тыповы дзіцячы садок. Будыніна злівалася з шэрым наваколлем.

І нейкія сумныя думкі ўмомант апанавалі мяне. А яшчэ гэтая адзінокая піхта, як затушаная свечка, маркотна стаяла на асфальце. Нібы пакрыўджаная лёсам.

З Уладзімірам Уладзіміравічам Бажком, дырэктарам Лідскага дзіцячага дома, мы правялі, мабыць, паўдня. Ад яго я даведаўся найперш, што 90 працэнтаў яго "кантынгенту" — гэта дзеці, бацькі якіх альбо за кратамі, альбо пазбаўлены законных правоў на выхаванне. П'юць, жывуць як крапіва ў агародзе. А 10 працэнтаў дзяцей маюць адхіленні ў псіхафізічным развіцці.

Гэтыя сумныя кнігі

З архіва мне прынеслі тоўстыя тамы. Быццам крымінальныя справы. Толькі большага фармату. Гэта кнігі руху выхавальнікаў. Справа ў тым, што пасля вайны дзіцячыя дамы існавалі ў больш буйных населеных пунктах нашай рэспублікі. Бязбацькавічаў хапала.

Вось я трымаю ў руках кнігу руху дзіцячага дома ў Карлаўшчызне (Ашмянскі раён). Пачата яна была ў 1945-м і закончана праз восем гадоў, а перадалі яе ў Лідскі дзіцячы дом у 1946 годзе, калі гэтая ўстанова адкрылася.

Наогул, дакументацыя захавалася з Воранаўскага, Навагрудскага, Карэліцкага, Дзятлаўскага і іншых раёнаў Гродзеншчыны. Былыя выхаванцы выходзяць на пенсію. І прыязджаюць сюды за архіўнымі паперамі. Ды і не толькі за гэтым. Дзве сястры, што згубіліся, знайшлі адна другую па такой кнізе.

Лідскі дзіцячы дом — адзіная на Беларусі ўстанова змешанага тыпу. Гэта азначае, што выхоўваюцца тут дзеці розных узростаў да 17 гадоў. Пакуль не скончаць сярэднюю школу. Раней хлопчыкі і дзяўчынкі пры дасягненні школьнага ўзросту размяркоўваліся па розных школах-інтэрнатах. А цяпер у Лідзе дбаюць пра тое, каб дзеці-родзічы не раз'ядноўваліся. І гэта станоўча ўплывае на іх выхаванне.

Жыццё бярэ сваё

— Наведваюся часам у дзіцячыя садкі, якія знаходзяцца на ўтрыманні прадпрыемстваў, — кажа Уладзімір Уладзіміравіч, — і заўважаю, што забеспячэнне ў іх — не параўнаеш з нашым. Там на харчаванне выдаткоўваецца столькі, колькі патрэбна ў адпаведнасці з медыцынскімі нормамі. А ў нас гэта робіцца па прынцыпе — што застаецца. Мы ж бюджэтнікі...

Разумею дырэктара: на яго сумленні і плячах, што называецца, ўсё: паклапаціцца, дастаць, выбіць. Хаця спраў і без гэтага хапае. Кожны дзень ён накіроўваецца маршрутам, па якім мы сёння пайшлі разам. Зазірнулі ў спальню — чысціня і парадак. Ложкі акуратна засланыя, адчыніў дырэктар шафу — і там бялізна складзена так, быццам у дбайнай гаспадыні. А нашай "праверкі" ніхто тут не чакаў. Значыць, выхаванцы ўжо прывучаны падтрымліваць парадак у сваім доме.

— Да нас неяк прыязджалі немцы, — заўважае Уладзімір Уладзіміравіч. — Дык старэйшы з іх прапанаваў свайму сыну павучыцца парадку ў нашых дзяцей. — Калі ўжо немцы бяруць прыклад, значыць, нашы выхаванцы нечага варты.

Далей на нашым шляху была маленькая спартыўная зала, абсталяваная трэнажорамі. Яна тут ніколі не пустуе. Любяць хлопчыкі і дзяўчынкі спорт, і прыклад у гэтым падае ім сам дырэктар. Ён, як кажуць, заўзяты спартсмен. Весланнем займаецца, любіць лёгкую атлетыку. А дзяўчынкі-старшакласніцы ўваходзяць у зборную рэспублікі па міні-футболе.

На заняткі выхаванцы дзіцячага дома ходзяць пераважна ў гарадскую школу № 6. А вечары адпачынку, розныя святы праводзяць у сябе. Асабліва цікавым, па словах дырэктара, было свята святога Валянціна.

Жыць, вядома, цікавей, калі ў дзяцей ёсць надзейныя сябры. Імі з'яўляюцца супрацоўнікі Лідскага аддзялення ДАІ і абласнога Фонду бяспекі дарожнага руху. А найчасцей у выхаванцаў бывае інспектар па прапагандзе АДАІ Віктар Карэйва. Ён не толькі вучыць дзяцей бяспецы на вуліцах, але і дбае пра матэрыяльную базу ўстановы. Па яго ініцыятыве набыты і ўручаны выхаванцам тэлевізар ад абласнога фонду.

Наведаў дзіцячы дом і Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт. Гэта сустрэча была нечаканай. Дзеці нават не ведалі, як сябе паводзіць перад такім высокім госцем. Ён прывёз падарункі, пацікавіўся жыццём выхаванцаў, распытаў пра цяжкасці і паабяцаў дапамагчы.

Не застаюцца дзеці без увагі і рэспубліканскага фонду бяспекі дарожнага руху. Напрыклад, летась пры яго садзеянні 35 выхаванцаў прайшлі аздараўленне ў Італіі, Швецыі і Германіі. Асабліва клапоцяцца аб нашых сіротах італьянцы. Дырэктар кажа, што яны рэгулярна тэлефануюць, цікавяцца, як здароўе іх добрых знаёмых, запрашаюць зноў у госці.

"Я ўсім вам мама"

Калі мы з Уладзімірам Уладзіміравічам зайшлі ў пакой, дзе з дзецьмі займалася выхавальніца Іна Вінча, яны пабеглі мне насустрач. Новы, незнаёмы чалавек тут бывае не часта. Мабыць, хтосьці з іх марыць сустрэць сярод наведвальнікаў свайго родзіча.

Больш за трыццаць гадоў свайго жыцця аддала дзіцячаму дому Валянціна Сафронаўна Шмаро. Яна кажа: "Мне гэтыя дзеці як родныя. Вось пагляджу на сваіх унукаў — туляцца да бацькоў, а гэтым няма да каго прытуліцца. І скруха за сэрца бярэ..."

А вось з М.В.Лагезам, сацыяльным педагогам, маюць справу пераважна старшакласнікі. Яны ідуць да Мікалая Вітальевіча за парадай: якую жыццёвую дарогу выбраць? Сваіх выхаванцаў Лагеза ведае добра. Сам прайшоў Афганістан, мае баявыя ўзнагароды. Пасля службы скончыў універсітэт і прысвяціў сябе выхаванню.

Больш за трыццаць гадоў свайго жыцця аддала дзіцячаму дому Валянціна Сафронаўна Шмаро. Яна кажа: "Мне гэтыя дзеці як родныя. Вось пагляджу на сваіх унукаў — туляцца да бацькоў, а гэтым няма да каго прытуліцца. І скруха за сэрца бярэ..."

Такога ж настрою і лагапед Ала Мікалаеўна Савельева. Шмат гадоў яна адпрацавала, а не можа зразумець: як гэта блізняты могуць быць такімі рознымі? Адно дзіця, напрыклад, абсалютна здаровае, а другое — мае нейкія адхіленні ў псіхафізічным развіцці.

Не змаглі ўбачыць мы Ганну Аляксандраўну Пакроўскую — у гэты дзень у яе быў выхадны. Яна займаецца выхаваннем дзетак у дашкольных групах. А яе асабісты лёс склаўся так, што сваіх дзяцей не мае. Затое чужыя ў яе як родныя. Прыкіпела яна да іх усёй душой. А дзеці, пакрыўджаныя лёсам, асаблівыя: кожнаму хочацца ласкі. Вось і пачынаюць яны спрачацца: чыя мама Ганна Аляксандраўна? Кожны цягне да яе рукі, быццам галінкі да сонейка. А як жа ёй быць? У такім разе Пакроўская знаходзіць адзінае правільнае выйсце, каб нікога не пакрыўдзіць. Яна кажа: "Я ўсім вам мама". І наступае цішыня. Ці то ад здзіўлення, ці ад задавальнення...

Ад гэтага парога — у кожнага свая дарога

Брацік і сястрычка Каранеўскія трапілі ў дзіцячы дом з Берастаўіцкага раёна. Андрэю было чатыры гады, а Вользе — восем. Хлопчык не мог нават хадзіць, цяжка хварэў. І гаварыў ён дрэнна. Давялося яго спачатку накіраваць у спецыяльную школу-інтэрнат.

— І ведаеце што — цуды ёсць на свеце, — у вачах дырэктара я заўважыў іскрынку радасці. — Хлопчык параўнальна нядрэнна ўжо ходзіць у спецыяльным абутку. І гаварыць пачынае лепш.

...Трымаю спіс выпускнікоў, выхаванцаў дзіцячага дома, за мінулы год. Іх было дванаццаць. І ўсе пайшлі вучыцца далей. Ларыса Мішэль паступіла на філфак Гродзенскага універсітэта. Алена Шапель падалася ў Маладзечанскі палітэхнікум. Павел Шмігера пасля заканчэння ПТВ будзе майстрам-вадзіцелем, а яго аднакашнік Сяргей Амельчанка — вадзіцелем.

Тут, мабыць, не так важна, якую адукацыю набудуць выхаванцы дзіцячага дома. Галоўнае, каб яны правільна вызначыліся ў жыцці, увайшлі ў яго з разуменнем таго, што яны павінны сябе рэалізаваць.

...Я меў размову з Іванам Іванавічам Русаком, які быў дырэктарам Лідскага дзіцячага дома на працягу 1957-1961 гадоў. Многа вады, як кажуць, з той пары ўцякло. Былыя выпускнікі лічаць яго амаль сваім бацькам, з задавальненнем прыходзяць на традыцыйныя вечары сустрэчы выпускнікоў, тэлефануюць, пішуць пісьмы. Хаця лёсы і параскідалі іх па свеце.

Міхаіл Калошын скончыў у Маскве Інстытут міжнародных адносін і застаўся працаваць у Міністэрстве замежных спраў СССР. Уладзімір Якіменка пасля юрфака працаваў пракурорам у Брэсцкай вобласці.

Адным словам, кожны з выхаванцаў Лідскага дзіцячага дома пайшоў сваёй жыццёвай дарогай. І лёсу свайму ўдзячны, што сабраў, з'яднаў у адну сям'ю... гэты дом. Не даў блытацца ды марнаваць жыццё на задворках, вывеў у людзі.

Канстанцін СТАНКЕВІЧ.
г.п.Воранава.

Летняя практыка

Даследчая праца — прастора для творчасці настаўніка

Працоўная падрыхтоўка вучняў у новых умовах застаецца адной з самых прыярытэтных задач сельскай школы. Сёння ў школах і ўстановах пазашкольнай адукацыі і выхавання налічваецца больш за дзве тысячы вучэбна-доследных дзялянак.

НА ГУРТКОВЫХ занятках вучні пад кіраўніцтвам педагогаў і спецыялістаў сельскай гаспадаркі вывучаюць аграцэнозы, біялагічныя асаблівасці і агратэхніку вырошчвання сельскагаспадарчых культур, экалагічна абгрунтаваныя спосабы аховы раслін. Пры гэтым важнае месца займае доследная работа, якая пашырае і паглыбляе веды, развівае творчыя здольнасці вучняў.

Доследная работа з сельскагаспадарчымі культурамі праводзіцца па заданні вучоных навукова-даследчых інстытутаў агародніцтва, бульбаводства, пладаводства, земляробства і кармоў, аграхіміі і глебазнаўства, аховы раслін. Гэтым займаюцца кожная другая школа, якая мае вучэбна-вопытную дзялянку, а таксама ўсе ўстановы пазашкольнай адукацыі і выхавання эколага-натуралістычнага профілю. Заслугоўвае ўвагі работа юных вопытнікаў Слуцкага, Салігорскага, Любанскага, Мінскага раёнаў па садаводстве, актывізавалася доследная работа з палявымі культурамі ў Гродзенскай вобласці. Вопытнікі Салігорскага цэнтра юных натуралістаў, Плешчаніцкага дома дзіцячай творчасці, Магілёўскай гарадской станцыі юных натуралістаў паспяхова займаюцца агародніннымі культурамі.

Магчымасці заняткаў на вучэбна-доследнай дзялянцы бязмежныя. Тут можна праводзіць даследчую і доследную работу па любой экалагічнай тэме пачынаючы з вывучэння ўплыву фактараў асяроддзя і экалагічных законаў і заканчваючы стварэннем і вывучэннем папуляцый, біяцэнозаў і экасістэм, правядзеннем эксперыментаў па пытаннях прыкладной экалогіі.

Ва ўмовах школы можна вырошчваць новыя культуры, весці работу па размнажэнні насення перспектыўных у мясцовых умовах сартоў і гібрыдаў. І, вядома ж, доследная работа школьнікаў павінна быць арыентавана на вытворчасць экалагічна чыстай прадукцыі.

Новым, цікавым і перспектыўным напрамкам доследнай работы школьнікаў можа быць вывучэнне ўплыву на культурныя расліны рэчываў, якія вызваляюцца пры гніенні раслінных рэшткаў. Можна рэкамендаваць з гэтай мэтай спецыяльны дробнадзялянкавы дослед на тэму "Уплыў раслінных рэшткаў календулы, захаваных у глебе, на ўсходжасць, рост, развіццё і ўраджай агародніны (палявых культур)". Вядома, што раслінныя рэшткі календулы ўтрымліваюць рэчывы, якія замаруджваюць развіццё шкодных мікраарганізмаў, што маюцца ў глебе, і тым самым ачышчаюць яе. Аналагічным дзеяннем валодаюць аксамліткі (найбольшая колькасць актыўных рэчываў утрымліваецца ў кветках), гарчыца, рапс, чыстацел і інш. А настойка з дзьмухаўцоў, крываўніку, піжмы, хвашчу дзейнічае на развіццё азотафіксуючых мікробаў у гнаі. За адзін-два месяцы пад уздзеяннем гэтага раствору свежы гной становіцца прыдатным для раслін.

За апошнія гады мноства раслін, у тым ліку дзікарослых, рэкамендаваных для выкарыстання ў сельскай гаспадарцы, сталі аб'ектамі цікавасці аматараў прыроды. Сярод іх амарант, рапс, казлятнік, бружмель харчовы і мноства іншых. Варта высветліць прыстасаванасць іх да мясцовых умоў, заняцца распаўсюджаннем, а ў многіх выпадках і ўкараненнем у мясцовую флору. Часцей за ўсё ў школе займаюцца інтрадукцыяй раслін, г.зн. перанясеннем у тую ці іншую мясцовасць тых з іх, якія раней тут не раслі. З гэтага пункту гледжання асаблівую цікавасць уяўляе шэраг палявых, агародніных, пладова-ягадных культур: яравое жыта; трыцікале; вічна, ці спаржавая фасоль; фенхель; дайкон, ці японская рэдзька; салатная рэпа какабу; ёшта і інш.

Экасістэма вучэбна-доследнай дзялянкі і працэсы, што адбываюцца ў ёй, залежаць цалкам ад чалавека, яго экалагічна граматнага падыходу. Для знішчэння "шкоднікаў" выкарыстоўваюцца ядахімікаты, небяспечныя для здароўя і навакольнага асяроддзя. Акрамя таго, не ўлічваецца, што "харчовыя канкурэнты" таксама патрэбны ў экасістэме, трэба толькі рэгуляваць іх колькасць. Празмернае ўнясенне мінеральных і арганічных угнаенняў, нават гною, прыводзіць да назапашвання ў культурных раслінах нітратаў, шкодных для здароўя, пагаршае якасць расліннай прадукцыі, а ў зонах знаходжання прыродных водных крыніц — да іх забруджання.

Але зніжэнне ўзроўню ўжывання хімічных сродкаў у земляробстве ці іх выключэнне, зразумела ж, можа адбіцца на ўраджайнасці сельскагаспадарчых культур. Каб гэтага не адбылося, трэба шукаць альтэрнатыўныя шляхі павышэння ўраджайнасці экалагічна чыстай прадукцыі. Гэтаму спрыяе ўвядзенне навукова абгрунтаваных севазваротаў, выкарыстанне біялагічных метадаў абароны сельскагаспадарчых культур, вырошчванне гатункаў, устойлівых да розных стрэсавых сітуацый, шкоднікаў, хвароб і інш.

Адным са шляхоў зніжэння нагрузкі сродкаў хімізацыі на прыроду з'яўляецца севазварот, які адпавядае канкрэтным глеба-ва-кліматычным умовам. Таму пры планіроўцы вучэбна-доследнай дзялянкі неабходна правільна выбраць рацыянальны экалагічны севазварот у аддзелах палявых і агародніных культур. Важнай з'яўляецца біялагічная азотафіксацыя з дапамогай зернебабовых культур і траў, пры якой у глебе назапашваецца азот, а прадукцыя атрымліваецца без лішніх нітратаў.

Якой жа павінна быць сёння стратэгія аховы раслін на вучэбна-доследных дзялянках?

Замест былой стратэгіі знішчэння шкоднікаў прыходзіць іншая — зніжэнне іх колькасці да гаспадарча-неадчувальнага ўзроўню. І лепшы шлях да гэтага — біялагічны метад аховы, тым больш што прадукцыя, якая вырошчваецца на вучэбна-доследных дзялянках школ, ідзе ў школьныя сталовыя. Гэты метад заснаваны на выкарыстанні ў барацьбе са шкоднікамі і хваробамі раслін іх прыродных ворагаў — паразітычных і драпежных насякомых (энтамафагаў) і антаганістычных мікраарганізмаў. На палях і ў садах нашай краіны жыве вялікая колькасць (каля 300 відаў) энтамафагаў. Найбольш распаўсюджаныя сярод іх: божыя кароўкі, мухісірфіды, драпежныя жужалі, апантэлес, алеахара. Для захавання прыродных энтамафагаў неабходна ствараць умовы, спрыяльныя для іх жыццядзейнасці. Для гэтага рэкамендуецца ў міжраддзі саду ці побач з пасевамі, якія ахоўваюцца, высяваць у некалькі тэрмінаў нектараносы (гарчыцу, кроп, кінзу, крэс-салату, люцэрну, грэчку), высаджваць насеннікі пятрушкі, сельдэрэю, морквы, цыбулі і іншых культур, якія спрыяюць прыцягненню і збіранню энтамафагаў.

У павелічэнні ўраджайнасці і павышэнні якасці сельскагаспадарчых культур важнае месца адводзіцца прыёмам агратэхнікі, якія даюць магчымасць максімальна выкарыстоўваць генетычныя магчымасці сартоў, выпрацаваць спосаб барацьбы са шкоднікамі і хваробамі. Напрыклад, пры планаванні саду трэба памятаць, што грушы лепш пасадзіць далей ад яблынь. У іх агульныя шкоднікі і хваробы.

Нельга саджаць побач маліну і суніцы. Сунічна-малінавы даўганосік, пашкодзіўшы бутоны суніц, пераходзіць на маліну. Парэчкавая шкляніца можа пашкодзіць адначасова чорныя і чырвоныя парэчкі, а таксама агрэст. Побач з суніцамі непажадана саджаць астры, пятунію, мацыёлу (ляўконію). На тых і другіх добра ўжываецца небяспечны шкоднік — празрысты клешч.

Неабходна разнесці пасадкі парэчкі, агрэсту, флёксаў. На апошніх часта назіраецца бурнае развіццё мучністай расы, якая можа пашкодзіць парэчкі і агрэст.

Пры выбары пасадачнага і пасяўнога матэрыялу асаблівую ўвагу трэба надаваць раянаваным гатункам. З іх перавага аддаецца не толькі ўраджайным, але і ўстойлівым да розных хвароб і шкоднікаў гатункам, найбольш марозаўстойлівым (пладовыя культуры). Вядома, што нават крыху падмёрзлыя пладовыя дрэвы і хмызнякі хварэюць і цярпяць ад шкоднікаў у большай ступені, чым тыя, што добра перазімавалі.

Доследная работа на вучэбна-доследных дзялянках станоўча ўплывае на выхаванне вучняў, фарміруе ў іх экалагічную культуру, навыкі працоўнай дзейнасці. Развіццё цікавасці ў вучняў да даследчыцкай і доследнай работы залежыць ад тэматыкі і якасці яе арганізацыі. Такая праца павінна адпавядаць зместу навучальнай праграмы, улічваць узроставыя асаблівасці і схільнасці вучняў, мець практычную значнасць. Доследная дзейнасць, пастаўленая на навуковую аснову, духоўна ўзбагачае школьніка, збліжае фізічную працу з інтэлектуальнай, паскарае падрыхтоўку чалавека да працы ў сельскай гаспадарцы.

Маргарыта ЗЯМЦОВА,
загадчык лабараторыі сельскагаспадарчай экалогіі Рэспубліканскага экалагічнага цэнтра дзяцей і навучэнцаў.

Праблема

Вучоныя-эмігранты не павінны быць ізгоямі

За перыяд з 1996 па 1999 гады агульная колькасць вучоных і выкладчыкаў ВНУ, якія эмігрыравалі з краіны, склала 279 чалавек (з іх — 25 дактароў і 136 кандыдатаў навук). У сярэднім штогод эмігрыравала ці заставалася за мяжой каля 70 чалавек (з іх 6 дактароў, 34 кандыдаты і 30 работнікаў без вучонай ступені). Гэта можна расцэньваць як сведчанне актуальнасці праблемы "ўцечкі мазгоў" з нашай краіны.

Сёння навукоўцы набылі недаступную ім раней магчымасць — свабоду выбару, у якой краіне жыць. Жалезная заслона звалілася, і высокакваліфікаваныя спецыялісты пачалі ад'язджаць у краіны, дзе лепш жывецца і працуецца. Тое, што мы бачым сёння, гэта толькі пачатак працэсу, маштабы якога ў будучым стануць яшчэ больш уражальнымі. Урадам нашай краіны робіцца захады для таго, каб знайсці цывілізаваныя шляхі і спосабы дзяржаўнага рэгулявання працэсаў інтэлектуальнай міграцыі. У верасні 1999 года пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь у сістэме НАН Беларусі быў створаны Цэнтр маніторынгу міграцыі навуковых і навукова-педагагічных кадраў як структурнае падраздзяленне Інстытута сацыялогіі. Кіруе Цэнтрам кандыдат філасофскіх навук М.І.Арцюхін. З ім наша гутарка.

— Міхаіл Іванавіч, у даперабудовачны час мы часта наракалі на так званую "жалезную заслону", якая закрывала нашу "адну шостую" частку планеты ад кантактаў з краінамі з чужой для нас ідэалогіяй. Тое, што сёння ёсць канстытуцыйныя, прававыя асновы для працы за мяжой, эміграцыі і гэтак далей, стала не толькі прыкметай дэмакратызацыі, але і прычынай страты працаздольнай і, самае галоўнае, ініцыятыўнай, разумнай і адукаванай часткі нашага грамадства. У дадзеным выпадку мы з вамі гаворым пра інтэлектуальную міграцыю. Можна сказаць, што "жалезная заслона" трансфармавалася для дзяржавы ў "залатыя страты" навуковай эліты?

— Зыходзячы з таго, што матывацыя працы за мяжой ці эміграцыі мае доўгачасовы характар, таму што высокі ўзровень замежных навуковых цэнтраў і ўвогуле ўзровень жыцця заходніх краін для Беларусі з'яўляецца далёкай перспектывай, можна прагназаваць з высокай доляй верагоднасці, што знешняя інтэлектуальная міграцыя будзе для нас перманентным працэсам. Пакуль яна носіць стыхійны характар, але з цягам часу набудзе від класічнай знешняй працоўнай міграцыі, якая мае аднабаковую накіраванасць. Прычым у канкрэтных эканамічных умовах Беларусі асновай знешняй інтэлектуальнай міграцыі ўсё больш становяцца маладыя навуковыя работнікі, аспіранты і студэнты. Гэтая тэндэнцыя складваецца таму, што ў апошні час фарміраванне патэнцыяльнай навуковай эліты адбываецца пераважна за мяжой. Акрамя таго, змяняюцца міграцыйныя паводзіны і ўстаноўкі прадстаўнікоў маладой навуковай эліты, фарміруецца новы тып ментальнасці. І калі трансфармацыя беларускай навукі і фарміраванне адэкватнага дзяржаўнага рэгулявання знешняй інтэлектуальнай міграцыі будуць адставаць ад патрабаванняў жыцця, то высокая верагоднасць таго, што ў будучым краіна можа страціць значную частку навуковай эліты.

— Хто ад'язджае і чаму?

— Міграцыйная статыстыка і даследаванні Цэнтра паказваюць, што едуць найбольш энергічныя і працаздольныя, у росквіце сіл людзі. Больш за ўсё ад'язджае фізікаў, потым ідуць матэматыкі і праграмісты, затым — біёлагі. Тым самым становіцца відавочным, што асноўнымі пастаўшчыкамі вучоных-эмігрантаў з'яўляюцца тэарэтычная фізіка, малекулярная біялогія — гэта значыць тыя навуковыя дысцыпліны, дзе нескладана адрозніць сапраўдныя веды ад памылковых ідэй і аб'ектыўна ацаніць магчымасці вучонага. Значна меншы попыт на прадстаўнікоў гуманітарных навук.

Галоўныя прычыны, якія падахвочваюць вучоных да выезду за мяжу, — жабрацкае існаванне, немагчымасць нармальна займацца навукай. Дзеля гэтага вучоныя і едуць у іншыя краіны, дзе інтэлектуальная праца добра аплачваецца, мае прэстыж, дзе створаны сучасныя ўмовы для навуковай дзейнасці.

— Добра, чалавек вырашыў паехаць. Як ён гэта робіць?

— Навуказнаўцы вылучаюць некалькі стратэгій рэальнай і патэнцыяльнай "уцечкі мазгоў". Папершае, гэта стратэгія асабістага запрашэння. Яна характэрная для вышэйшага кола навуковай эліты, вядомых вучоных, працы якіх добра ведаюць за мяжой. За такімі навукоўцамі "палююць", іх запрашаюць працаваць у замежных даследчых цэнтрах і прэстыжных універсітэтах. Але яна зусім не характэрная для Беларусі.

У нас набольш пашырана стратэгія "закідвання сеткі". Вучоныя самі шукаюць месца працы і самі сябе прапануюць: рассылаюць заяўкі на гранты, прапановы сваіх паслуг у розныя навукова-даследчыя цэнтры. Чым шырэйшая гэтая "сетка", тым вышэйшая верагоднасць поспеху. Прычым найбольшыя шанцы маюць тыя вучоныя, якім даступна адпаведная інармацыя і якія змаглі пераадолець моўны бар'ер.

Яшчэ адну распаўсюджаную ў нас стратэгію "ўцечкі мазгоў" можна назваць "галавой у вір". Вучоныя едуць, не маючы ні кантактаў, ні прапаноў, ні замежных сяброў ці сваякоў, ні наогул якіх-небудзь пэўных перспектыў. У такіх выпадках дамінуюць не пазітыўныя, а негатыўныя матывы ад'езду: не прыехаць "туды", а паехаць "адсюль". Разважанні, якія звычайна спадарожнічаюць такім матывам, зводзяцца да таго, што "як бы дрэнна мне там ні было, тут мне як вучонаму будзе яшчэ горш". Патрэбна адзначыць дастатковую рацыянальнасць такіх разважанняў.

— Тады як нам усё-такі ставіцца да "ўцечкі розумаў"?

— У нас такая з'ява да гэтага часу разглядаецца як выключна негатыўная, якая наносіць вялікія і непапраўныя страты нацыянальнай навуцы і грамадству ўвогуле. Сапраўды, ад "уцечкі розумаў" наша навука пакуль прайграе, затое, як правіла, выйграюць асобы — тыя, хто ад'язджае, і сусветная навука, якая ўзбагачаецца яркімі розумамі. Бо навука інтэрнацыянальная, і тое, што на адным полюсе выглядае стратай розумаў, на другім становіцца іх набыццём. Патрэбна таксама адзначыць, што стэрэатып успрыняцця "ўцечкі розумаў" склаўся ў нас на фоне таталітарнага ідэалагізаванага грамадства, якое надавала гэтаму працэсу пачварныя формы. Вучоны, які ад'язджаў, разглядаўся як "адрэзаны кусок", ставіўся ў становішча ізгоя. З гэтага пункту гледжання "ўцечка розумаў" сапраўды з'яўлялася для нас стратай.

Аднак ці такі ўжо разбуральны гэты працэс для інтэлектуальных рэсурсаў сярэднеразвітай краіны, якой з'яўляецца Беларусь? Успомнім, што "ўцечка мазгоў" не з'яўляецца толькі беларускай з'явай. Пасля другой сусветнай вайны назіраўся інтэнсіўны адток інтэлектуальнай эліты з Заходняй Еўропы ў ЗША, прычым самым актыўным донарам выступала такая развітая краіна як Англія, удзельная вага якой у агульнай плыні вучоных-эмігрантаў у ЗША у той перыяд складаў каля 20 працэнтаў. Затым надышла чарга краін Паўднёва-Усходняй Азіі: Японіі, Кітая, Індыі. Усе гэтыя краіны спачатку былі сур'ёзна ўстрывожаны "ўцечкай", разглядалі як незаменную страту, аднак потым зразумелі, што не столькі страчваюць, колькі набываюць ад гэтага працэсу, які зусім нечакана раскрыў і свае пазітыўныя бакі. Вучоныя, якія ад'язджаюць за мяжу, галоўным чынам у ЗША, знаходзяць там для сваёй нацыянальнай навукі новыя крыніцы фінансавання, арганізоўваюць інтэнсіўны ўзаемаабмен ідэямі.

Традыцыйная міграцыйная палітыка, якую мы атрымалі з часоў савецкай эпохі, добра вядомая: "не пускаць". Такая палітыка праводзілася і іншымі краінамі былога сацлагера. Напрыклад, у Кітаі існаваў свайго роду "інтэлектуальны аброк": малады спецыяліст пасля заканчэння ВНУ павінен быў пяць гадоў дапрацаваць у сваёй краіне і толькі потым атрымліваў права паехаць за мяжу. Гэтая практыка, як і іншыя формы прымусовага ўтрымання вучоных, у хуткім часе паказала сваю неэфектыўнасць і была адменена.

— Што ж прапануецца ўзамен прымусовага ўтрымання?

— Вопыт шэрагу дзяржаў, у якіх раней адбывалася шырокамаштабная міграцыя інтэлектуалаў і якія выпрацавалі адпаведныя эфектыўна дзеючыя рэгулятыўныя механізмы, паказвае, што існуе магчымасць у пэўных межах уздзейнічаць на працэс знешняй інтэлектуальнай міграцыі і істотна зменшыць яе адмоўныя наступствы.

Але не перашкаджаць "уцечцы мазгоў" мала, трэба навучыцца атрымліваць усю патэнцыяльную карысць з гэтага працэсу, не страчваць, а тым больш не выракацца вучоных, якія з'ехалі, а быць гатовымі прыняць усё тое, што яны гатовы даць нашай навуцы. А даць яны могуць многае, важна толькі не пазбавіць іх гэтага жадання. Галоўнае — стварыць такую інфраструктуру і ідэалогію нашай навукі, у якой вучоныя-эмігранты не былі б ізгоямі.

У гэтым пытанні нашай навуцы будзе чаму павучыцца ў спартыўных арганізацый і клубаў, якія навучыліся атрымліваць немалы матэрыяльны прыбытак з ад'езду спартсменаў за мяжу. Словам, "уцечка мазгоў" не толькі не ўяўляе катастрофы, але, наадварот, дае дадатковыя магчымасці. Трэба толькі навучыцца гэтыя магчымасці выкарыстоўваць. Калі мы гэтаму навучымся — "уцечка мазгоў" будзе не стратай розумаў, а іх выгадным укладам.

— Міхаіл Іванавіч, калі мы навучымся выкарыстоўваць гэтыя схаваныя магчымасці — гэта пытанне часу. А ці магчыма цяпер рэпатрыяцыя беларускіх вучоных?

— Можна гаварыць пра два віды вяртання: фізічнае вяртанне, калі вучоны вяртаецца ў краіну, з якой паехаў, і духоўнае вяртанне, калі вучоны працягвае жыць за мяжой, але аднаўляе сувязі з нашай навукай. Пакуль Цэнтрам не зарэгістравана ніводнага выпадку вяртання вядомага беларускага вучонага: умовы ў нашай краіне яшчэ надта адрозніваюцца і па ўзроўню жыцця і па яго якасці ад, скажам, амерыканскага ці заходнееўрапейскага. Але духоўнае вяртанне — аднаўленне чалавечых і навуковых сувязяў — назіраецца. Адзначым хаця б прапанову ізраільскіх вучоных, былых нашых навуковых работнікаў, аб стварэнні ў Ізраілі замежнага філіяла акадэмічнага інстытута ці лабараторыі. Аднак гэты працэс ідзе няпроста. Перашкаджае многае, у тым ліку двухбаковыя стэрэатыпы, якія ўзыходзяць каранямі да часоў халоднай вайны. У гэтым накірунку мы робім першыя крокі па наладжванні кантактаў з тымі вучонымі, якія жывуць і працуюць за мяжой.

Гутарыў Уладзімір БЯЛЯЦКІ.

Скажу добрае слова

Сельская настаўніца

Што сёння ў вёсцы настаўнік, калі, акрамя яго, яшчэ добры дзесятак прадстаўнікоў іншых прафесій маюць у кішэні дыпломы ВНУ?

І ўсё ж "сеяць разумнае, добрае, вечнае" закліка</br>ны менавіта яны — сціплыя працаўнікі на ніве народнай асветы. І ёсць людзі, у характары якіх добразычлівыя асветніцкія якасці як бы закладзены ад нараджэння Ўсявышнім.

Такім чалавекам з'яўляецца і Марыя Генрыхаўна Кіслая, настаўніца Латыгальскай сярэдняй школы Вілейскага раёна.

Пасля заканчэння Даўгінаўскай школы ў 1964 годзе Марыя Генрыхаўна, выдатніца і актывістка грамадскага жыцця, была накіравана працаваць настаўніцай пачатковых класаў у Латыгаль і адразу праявіла сябе як добрасумленны работнік з высокім пачуццём адказнасці.

З цягам часу маладая настаўніца паступае стацыянарна на вучобу ў Мінскі педінстытут на хіміка-біялагічны факультэт. Пасля яго заканчэння вяртаецца ў Латыгальскую школу. Выкладае не толькі прадметы свайго профілю, але і выконвае вялікую грамадскую работу, шмат гадоў узначальвае прафсаюзную арганізацыю. Ініцыятыўная і настойлівая маладая настаўніца выдатна спраўляецца з абавязкамі, дабіваецца глыбокіх ведаў у вучняў па сваіх прадметах. Яе вучні часта выходзяць пераможцамі на раённых алімпіядах школьнікаў. У пачатку васьмідзесятых гадоў адзін з іх неаднаразова становіцца пераможцам абласных і рэспубліканскіх алімпіяд. У 1982 годзе на ўсесаюзнай алімпіядзе хімікаў у Таліне ён атрымаў спецыяльны прыз лепшага сельскага школьніка і быў узнагароджаны граматай усесаюзнага Мендзялееўскага таварыства. Такой жа граматай тады была адзначана праца Марыі Генрыхаўны.

Яе поспехі на педагагічнай ніве не выклікаюць сумнення. Можна шмат гаварыць пра метады і формы яе працы, пра высокае педагагічнае майстэрства. Але добра выхаваць маладога чалавека значна цяжэй, чым даць яму трывалыя веды па асобных прадметах. Марыя Генрыхаўна на працягу ўсёй сваёй работы дабівалася высокіх паказчыкаў у выхаванні падрастаючага пакалення. Яе выпускнікі вылучаюцца высокай культурай паводзін, ветлівасцю, сумленнасцю, павагай да старэйшых, добразычлівымі адносінамі паміж сабой, дабрынёй і спачуваннем да іншых. Гэта вынікі шматгадовай працы, якая патрабуе высокай цярплівасці, душэўнай цеплыні, вялікай любові да дзяцей і разумнай патрабавальнасці.

Прыярытэты ў яе рабоце — агульначалавечыя маральныя вартасці. Яны дазваляюць на ўласным прыкладзе выхоўваць у школьнікаў тое, што так патрэбна ў далейшым самастойным жыцці, асабліва сямейным.

Даводзіцца здзіўляцца, адкуль у гэтай жанчыны хапае сіл для выканання ўсёй работы ў школе і дома. Кожны дзень, падымаючыся ў 5-6 гадзін раніцы, яна паспявае дагледзець жывёліну, падрыхтаваць сняданне для сям'і, сабраць дзяцей у школу, накарміць сваю бездапаможную маці, якой зараз больш за дзевяноста гадоў, самой сабрацца і ў 8 гадзін 30 хвілін быць на ўроку. А пасля ўрокаў усё паўтараецца ў такім жа напружаным рытме. І гэтак дзень за днём, год за годам некалькі дзесяцігоддзяў, без курортаў, без дамоў адпачынку, без турыстычных паездак. А ў час вакацый даводзіцца яшчэ больш фізічна працаваць. Гэта, без усякага сумнення, не меншы подзвіг, чым "затрымаць каня на скаку". Пры такім высокім фізічным напружанні Марыя Генрыхаўна сумела стварыць і падтрымліваць на працягу дзесяцігоддзяў цёплы добразычлівы сямейны мікраклімат, выхаваць сумленных, працавітых і добрых сына і дачку. Яна не спасавала перад цяжкасцямі ў жыцці і застаецца аптымістычнай і жыццярадаснай жанчынай. Марыя Генрыхаўна не толькі любячая дачка і жонка, але і вельмі любімая маці, бабуля, свякроў і цешча. Добразычлівыя, цёплыя сямейныя адносіны ствараюць усе неабходныя ўмовы для паспяховага выхавання дзяцей. А тыя, у сваю чаргу, верыцца, будуць працягваць гэтыя добрыя традыцыі ў сваіх сем'ях. Стварыць шчаслівую сям'ю і выхаваць добрых дзяцей — гэта цяжкая штодзённая праца. Праца не толькі фізічная, але і духоўная.

Цяжка зараз прадбачыць, як будзе грамадства ўмацоўваць свае "пярвічныя ячэйкі", але мне думаецца, што першы крок павінен быць зроблены пры правядзенні рэформы агульнаадукацыйнай школы. Трэба карэнным чынам змяніць выхаваўчую работу, накіраваць яе ў рэчышча агульначалавечай маралі, так неабходнай для стварэння моцнай сям'і. Неабходна падняць прэстыж работы настаўнікаў, вярнуць ім павагу, якую яны калісьці мелі.

Сцяфан ПЛАВІНСКІ.

Каля сарака вучняў з Рэчыцы, як толькі закончылі вучобу, паехалі на чарнобыльскіх пуцёўках з забруджанага радыенуклідамі Чэрыкаўскага раёна на месяц у летнік "Надзея XXI стагоддзя", што ў Вілейскім раёне.

НА ЗДЫМКАХ: на "выдатна" скончыла першы клас і цяпер з ахвотай адпачне Вераніка Белахонава; з дзецьмі едзе іх настаўніца матэматыкі Людміла Васільеўна Стражнікава.

Фота Валерыя БЫСАВА, БЕЛТА.

"Пад сузор'ем Дзевы" — так называецца шоу-балет, у якім заняты гомельскія школьніцы Оля Кабаева, Каця Стэпік, Лена Пінжэліна і Ірына Аўчыннікава (на здымку).

Пасля васьмі гадоў заняткаў танцамі ў гарадскім Доме культуры для глухіх яны збіраюцца працоўжыць выступленні на сцэне, стаць прафесійнымі танцоўшчыцамі.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА.

Незвычайны канцэрт

Незвычайны канцэрт адбыўся ў Дзяржаўным педагагічным універсітэце імя М.Танка. Са сцэны гучалі музычныя творы студэнтаў. Але не Акадэміі музыкі і нават не музычна-педагагічнага факультэта, а факультэта пачатковых класаў з дадатковай спецыяльнасцю "Музыка". ("Музыка" з'яўляецца на факультэце другой, не асноўнай спецыяльнасцю). На факультэт паступаюць дзяўчаты і юнакі з рознай музычнай адукацыяй — і тыя, хто мае за плячыма 2-3 класы музычнай школы або студыі, і тыя, хто скончыў музычную школу.

На канцэрце прагучалі 25 музычных кампазіцый для розных інструментаў (домбры, баяна, цымбалаў, трубы) і вакальныя сачыненні — песні і рамансы ў выкананні аўтараў ці іх аднакурснікаў. Праграма была цікавай і разнастайнай. Сярод найбольш удалых кампазітарскіх работ вылучаліся рамансы "Восеньскі дым" Таццяны Жданавай (вершы аўтара), "Вспоминая любовь" Юліі Ціханавай (на словы М.Цвятаевай), "Хотел бы в единое слово" Надзеі Хвядчэні (на вершы Л.Мея), а таксама дзіцячая жартаўлівая песенька "Незвычайная сустрэча" Юліі Верамейчук.

Запомніліся слухачам фартэпіянныя п'есы Аксаны Поклад, Святланы Кузьміной, Марыяны Гор, п'еса Наталлі Вайтовіч для двух цымбалаў "Сярэбраная раса".

Важна, што ўсе творы не толькі выкананы, але і пісьменна запісаны, што дае магчымасць ужо другі раз выдаць сіламі факультэта зборнік студэнцкіх сачыненняў.

А прыдумала ўвесь гэты творчы працэс, які стаў часткай навучальнай дысцыпліны "Гармонія", дацэнт Дзяржаўнага педагагічнага універсітэта імя М.Танка, вядомы беларускі кампазітар Марына Марозава. "Творчасць на ўроках гармоніі" — так яна называе гэты працэс. І сапраўды, дзякуючы асаблівай, творчай методыцы складаны і працаёмкі прадмет становіцца цікавым, даступным. А галоўнае, у будучай педагагічнай дзейнасці студэнтаў ён можа мець практычнае выкарыстанне.

Марына Марозава — творчы, актыўны чалавек. Сярод яе набыткаў як кампазітара — сачыненне сімфанічных твораў, рамансаў, інструментальных п'ес. Выдавецкая фірма "Каўчэг" заканчвае цяпер працу над трыма дыскамі кампазітара: адзін з іх — з эстраднай музыкай, другі — "Споведзь жанчыны", з рамансавай лірыкай, трэці — з сімфанічнай музыкай. Адначасова кампазітар дапамагае студэнтам творча праявіць сябе. Тым больш, што асвоіць прынцыпы педагагічнага майстэрства, гэтаксама як і творчага, Марыне Генадзьеўне дапамагаў у часы яе студэнцтва выдатны беларускі кампазітар, народны артыст СССР Яўген Глебаў.

Марына Марозава распрацавала аўтарскую методыку выкладання гармоніі. Вынікі выкарыстання гэтай методыкі яна мае магчымасць назіраць ужо не адзін год. Першы эксперымент быў праведзены ў 1991 годзе. Тады яго падтрымаў адзін толькі рэктар педагагічнага універсітэта Леанід Міканоравіч Ціханаў, які заўсёды вітае ўсё новае і цікавае. Да Марозавай як педагога прыязджаюць з розных куткоў Беларусі, яна дзялілася сакрэтамі свайго педагагічнага майстэрства ў Цярнопалі (Украіна), Кёльце (Польшча).

Калі ў Маскве і Пецярбургу яшчэ толькі задумваюцца над праблемамі методыкі выкладання гармоніі ў педагагічных ВНУ, дык у нас яна ўжо вырашана. Мары кампазітара і педагога Марыны Марозавай ідуць далей — стварыць клас кампазіцыі ў педагагічным універсітэце імя М.Танка для ўсіх таленавітых студэнтаў, якія жадаюць атрымаць другую творчую спецыяльнасць. Марына Генадзьеўна пераканана, што сёння самым актуальным з'яўляецца пытанне аб фарміраванні ў ВНУ будучага настаўніка музыкі як асобы творчай.

Таццяна МУШЫНСКАЯ,
рэдактар аддзела музыкі часопіса "Мастацтва".

На жыццёвых скрыжаваннях

Халодны вечар

Верасень летась выдаўся цёплы, сонечны, а з першага кастрычніка, нібы прымерваючыся да календара, восень трывала заняла свае пазіцыі. Зацерушыў дождж: аднастайны, самотны, халодны.

Лідзія Сяргееўна ў чаканні аўтобуса ў да касцей прамерзла ў сваёй падбітай ветрам курточцы. Ды і якая там курточка! Сама сшыла сабе з плашча дачкі. Добра, што памеры адзення аднолькавыя. Можна з кароценькіх Алёнчыных сукенак сшыць блузку. Даводзілася і бялізну даношваць за дачкой-студэнткай. А што зробіш, на настаўніцкую зарплату асабліва не прыбярэшся. Шкада, што абутак даччын ёй не падыходзіць.

"Цьфу ты, старая дурніца, чаго вярзеш, гэта ж дзякуй Богу, што не падыходзіць абутак. Калі ў цябе адна нага карацейшая за другую на чатыры сантыметры, то цяжка чакаць, што табе падыдуць чые-небудзь туфлі... — разважала пра сябе жанчына. — Годзе, не будзем пра гэта. Вунь, глядзі, якія дрэвы ў скверыку. Ліпы яшчэ ўсе зялёныя, толькі дзе-нідзе жоўты лісточак вызірае. Ну проста як трыццацігадовыя маладзіцы, якія зрабілі завіўку з меліраваннем. У бярозак ужо жоўтага лісця шмат. Яны — як дамы бальзакаўскага ўзросту: шавялюра яшчэ пышная, але гады ўжо кінулі шчодрай рукой сівыя пасмы. А дужыя, каржакаватыя каштаны як лысыя мужчыны: зверху ўсё лісце асыпалася, толькі знізу кроны яшчэ трымаецца стракаты набор парудзелага лісця. М-да, паглыбленне ў прыроду не вельмі дапамагае..."

Халодна. Скрозь стары парасон часам прасочваюцца кропелькі вады. Лідзія Сяргееўна ў каторы раз з надзеяй глянула на дарогу. Фары легкавых аўтамабіляў адлюстроўваліся ў промнях, і здавалася, што вось-вось з'явіцца ён, доўгачаканы аўтобус, сагрэты дыханнем пасажыраў і надзеяй хутчэй апынуцца дома.

— Лідачка, гэта ты?

Лідзія Сяргееўна азірнулася, голас падаўся ёй знаёмым.

— Андрэй?!

Нібы гарачым летам дыхнула ёй у твар тая далёкая вясна. Яе дваццатая вясна...

Ліда тады толькі закончыла педвучылішча і працавала ў сельскай школе. Усё жыццё, усе памкненні маладой настаўніцы былі звязаны толькі з працай. Яна з радасцю і вельмі старанна рыхтавалася да ўрокаў, кожны дзень займалася дадаткова з дзецьмі. Лідачка хадзіла разам са сваімі першакласнікамі ў лес, на рэчку, на луг. Там яна чытала дзецям вершы, расказвала казкі. Часам яны ўсе разам прыдумвалі вясёлыя казачныя гісторыі пра лясных жыхароў, наладжвалі прыдуманыя імі самімі святы: "Іменіны зайчаняці", "Свята бярозкі", "Дзень нараджэння елачкі".

Маленькі дружны калектыў сельскай школы прыняў маладую настаўніцу прыязна. У школьным свеце бясконца цікавым і шчаслівым быў кожны дзень Лідачкінага жыцця.

А потым прыйшоў май... Ах, які выдаўся май у тым годзе! Так шчодра, так адчайна цвіў бэз. Сяло проста патанала ў моры кветак усіх адценняў ліловага.

Лідзіны першакласнікі прыносілі і ставілі ёй на стол пялёсткавыя кветачкі бэзу "шчасце". Ад усяго дзіцячага сэрца жадалі сваёй любімай настаўніцы шчасця. І яно прыйшло да Лідачкі, вялізнае і нечаканае.

Да яе кватэрнай гаспадыні завітаў пляменнік Андрэй з суседняга сяла.

— Чаму вы ніколі ў клуб не прыходзіце? — Андрэй глядзеў на Ліду і ласкава ўсміхаўся.

— Няма калі, — апусціўшы вочы, Лідачка спрабавала прашмыгнуць у свой пакой. Аднак хлопец загарадзіў ёй дарогу.

— Я запрашаю вас сёння ў кіно. Фільм, кажуць, займальны.

Вечарам ён зайшоў за Лідай. Пасля кіно яны доўга гулялі па вуліцах. Лідачка раптам заўважыла, што неба над сялом дзівосна зорнае. А бэз пахне так моцна, што п'яніць і кружыць галаву.

Дзяўчына проста захлыналася ад шчасця, захаплення і кахання. Яна перапаўнялася ім усё... Днём — любімыя першакласнікі, вечарам — спатканні з Андрэем. Ён часта зрываў цяжкія гронкі бэзу і, смеючыся, асыпаў Ліду патокам кветак.

— Глядзі, вось перавярнуся ў бэз, як німфа Сірынга, — шчасліва смяялася Ліда.

— Не трэба мне німфы, я цябе кахаю! Усё жыццё на руках насіць буду, — Андрэй падхапіў Лідачку на рукі.

"Любая!" — "Любы мой!" Густы пах бэзу, кружыцца галава, і няма ні "ўчора", ні "заўтра", толькі непаўторнае "сёння", "цяпер", і гэта гарачыя вусны, ласкавыя вочы...

Так, пышна адцвіў бэз той вясной...

Лідачка не заўважала, што раней добразычлівая і гаваркая гаспадыня стала больш маўклівай, паглядвала на кватарантку коса. Дзяўчына ўвогуле нічога не заўважала вакол, ног не адчувала пад сабой ад нечаканага і вялізнага шчасця.

У чэрвені Ліда паехала здаваць экзамены на завочнае аддзяленне інстытута, потым — да маці. Яна праз дзень пісала Андрэю лісты, але адказу не было. Ліда ўсё чакала, спадзявалася. Нават маме не расказвала пра сваю трапяткую тайну. Першым пра "гэта" павінен даведацца ён, Андрэй.

У пачатку жніўня Ліда прыехала ў школу. Калегі паводзілі сябе неяк дзіўна, адводзілі вочы. Андрэй не прыходзіў. Набраўшыся смеласці, Ліда спытала пра яго ў гаспадыні.

— Ты вось што, дзяўчынка, пра Андрэя забудзь, — гаспадыня глядзела сурова. — Жэніцца ён. Ужо і дзяўчыну засваталі. Прыгожую, здаровую, не інваліда. Не крыўдуй, але ты яму не пара.

У той жа вечар, пакідаўшы ў чамадан свае рэчы, Ліда назаўсёды паехала з сяла.

А потым... Ну што потым. Мама, калі пра ўсё даведалася, нават узрадавалася. Усплакнула, праўда, а потым сказала: "Ну што ж рабіць, дачушка, замуж цябе наўрад ці возьме хто талковы. А так — будзе ў цябе дзіця, будзе для каго жыць".

Мама мела рацыю. Увесь свет — у акне, усё шчасце, радасць, мэта і сэнс жыцця — Аленка. Так што Лідзія Сяргееўна не ўспамінала Андрэя з крыўдай, яна нават была яму ўдзячна за сваё кароткае "бэзавае" шчасце.

І вось, трэба ж, больш як дваццаць гадоў прайшло, і вось раптам сустрэча з Андрэем золкім вечарам на паўпустым прыпынку.

— Лідачка, а я проста вачам сваім не паверыў, — Андрэй глядзеў на яе сумна і... ласкава. — Лідачка, усё жыццё ты ў мяне як рана на душы. Тады ж ніводнага пісьма я ад цябе не атрымаў. А тут цётка прыкаціла, канверт з тваім лістом тыцкае, палюбуйся, маўляў, што твая красуня піша. А ў пісьме чорным па белым: "Не патрэбен мне ваш пляменнік-невук, я замуж выходжу за гарадскога і адукаванага". Ну, я згару, згарача, як бы назло табе і ажаніўся. Потым у тэхнікум паступіў, быццам даказаць табе хацеў, што я не невук. Сямейнае жыццё не вельмі складвалася. Увесь час то сыходзіліся, то разыходзіліся. Забыць цябе ўсё жыццё не магу. Гэта ўжо я потым зразумеў, што не магла ты так напісаць. А летась перад смерцю цётка прызналася мне, што гэта з маёй будучай жонкай пісьмо тое для цябе напісалі. А мае і твае пісьмы яе кума-паштальёнка перахоплівала. Дурніцы старыя, шчасця яны мне хацелі...

— А ты як жывеш, Лідачка? Ці шчаслівая ты?

— Пачакай, Андрэй. Я нават не ведаю, што табе сказаць. Вось табе мой тэлефон, пазвані як-небудзь. А я павінна ўсё абдумаць. Прабач. Пакуль я да размовы з табой не гатова. Звані!

Лідзія Сяргееўна таропка ўскочыла ў аўтобус.

Доўга яна сядзела дома ў глыбокім роздуме. Так нічога і не вырашыла. Годзе, пераначуем, болей пачуем.

Сёння быў такі дажджлівы дзень і халодны вечар. Можа, заўтра выгляне сонца?

Галіна КАПЕЦКАЯ,
настаўніца гімназіі.
Светлагорск.

"Жадае ўсё ж настаўніцаю стаць..."

Добры дзень!

Пішa вам дзяўчынка Дзіяна. Я вучуся ў сёмым класе Любкаўшчынскай сярэдняй школы Стаўбцоўскага раёна. Вучуся на адны пяцёркі. Граю на баяне, цымбалах і фартэпіяна. Займаюся валейболам і тэнісам. Бацькі мае працуюць у школе. Яны ўжо не адзін год выпісваюць вашу цудоўную газету. Мне яшчэ толькі 13 год, але я таксама чытаю "Настаўніцкую газету". Бо ў ёй ёсць шмат цікавага не толькі для дарослых, але і для дзяцей. У будучым я мару стаць настаўніцай, як мая маці. Яшчэ я пішу вершы. Гэты напісала для вашай газеты. Мне вельмі хацелася, каб ён вам спадабаўся. Бо адна з маіх мар — убачыць свой твор на старонках "Настаўніцкай газеты".

Успамін настаўніцы

(Урывак)

Ішлі гады, яна ўжо выпускніца,
Звініць званок апошні самы раз.
Дзяцінства мара, быццам бы зарніца —
Яна жадае ўсё ж настаўніцаю стаць.
Заплюшчыць вочы, а прад ёю — школа,
І быццам бы ідзе на свой урок
І шэпча ў цішы усё адныя ж словы:
"Настаўніца, адзнакі і званок".
І вось дзяўчынка, вучаніца тая,
Працуе ў школе, вучыць там дзяцей.
Цяпер ужо яна немаладая,
Успамінае сёння ўсё часцей
Дзяцінства. А яго не затрымаеш.
Услед не зможаш крыкнуць: "Пачакай!"
Адказ кароткі толькі атрымаеш —
Самотны кліч: "Бывай! Бывай! Бывай!"

Дзіяна МАМАЙКА.

Спаборнічалі юныя інспектары ДАІ

Напрыканцы мая піянерскі летнік "Крыніца", што на Гродзеншчыне, быў перапоўнены — прыехалі дзеці на 29-ы рэспубліканскі злёт атрадаў ЮІР (юных інспектараў руху).

У спаборніцтве прынялі ўдзел восем каманд, у тым ліку атрад ЮІР з Расіі (Краснадарскі край).

Новым этапам спаборніцтва для дзвюх каманд сталічнай вобласці было ваджэнне на веласіпедзе па маршруту, незнаёмым для ўдзельнікаў. Трэба было праехаць, не парушаючы знакаў, выстаўленых на маршруце. Улічваўся і час праезду.

Каманды з Мінскай вобласці занялі прызавыя месцы. Ва ўпартай барацьбе каманда з Клецка заваявала першае месца, а каманда 189-й школы Мінска (Ленінскі раён) — трэцяе. Другое месца падзялілі каманды Брэсцкай і Гомельскай абласцей.

Трэба адзначыць каманду сярэдняй школы № 189, якой на этапе аказання першай медыцынскай дапамогі не было роўных. Дзеці паспяхова справіліся і на іншых этапах. Яны цалкам заслугоўваюць, каб назваць іх імёны. Гэта Каця Свірыдава, Надзя Мікалаева, Каця Фядорчык, Ягор Алявінскі, Саша Жаўняк, Іра Бялова, Дзяніс Яльніцкі, Ягор Шышын.

Гэтая каманда была таксама першай у інструктыўна-метадычным летніку ў Звянігарадзе, куды яны былі запрошаны міжрэгіянальнай дзіцячай юнацкай грамадскай арганізацыяй "Маладое пакаленне Масквы".

З Расіі дзеці прывезлі шмат каштоўных падарункаў, сувеніраў, у тым ліку веласіпед, два фотаапараты. Гэтыя ўзнагароды, заваяваныя старраннай працай і розумам, папоўнілі кабінет школы, дзе ўжо занялі свае месцы буйныя прызы: тэлевізар, відэамагнітафон, музычны цэнтр і інш.

Не магу не адзначыць заслугу ў поспехах каманды дырэктара школы № 189 Ганны Іванаўны Кузьмянок, актыўнасць і ініцыятыву педагога-арганізатара Яўгеніі Іосіфаўны Вінакур, настаўніка Пятра Васільевіча Пятроўскага, фельчара школы Анжэлы Пятроўны Буйко. Вялікую дапамогу аказалі камандзе таксама інспектар ДАІ Мінска Людміла Міскевіч, першы намеснік адміністрацыі Ленінскага райвыканкама Уладзімір Іванавіч Гайдук, работнікі ДАІ. Дзякуй усім за працу! Поспехаў у добрых справах!

Міхаіл ЛАГУН.

Цікава ведаць

"Жалезны чалавек" жыве ў Наваполацку

Супермарафонец Сцяпан Шалаеў — пераможца першага міжнароднага прабегу на 1000 км, што праходзіў шэсць гадоў таму ў Адэсе. Вынік яго фенаменальны — 9 сутак 12 гадзін 58 хвілін. І — рэкорд Беларусі. Праз чатыры гады на гэтай жа дыстанцыі ён палепшыў свой вынік на тры гадзіны. І да гэтага часу не знайшлося ў рэспубліцы смельчакоў, гатовых пазмагацца з наваполацкім супермарафонцам.

...Мы сядзім са Сцяпанам Сцяпанавічам у адным з кабінетаў гарадской гімназіі, дзе ён выкладае спецкурс для школьнікаў па здаровым ладзе жыцця. Перада мной — вялікая горка спартыўных медалёў рознай пробы. "Вось дык так!", — здзіўляюся ўголас. А Шалаеў заўважае: "Не для пахвальбы паказваю іх вам. А каб паверылі ў тое, пра што раскажу".

На рахунку Сцяпана Шалаева — 101 марафон і 95 звышмарафонаў. Сярод апошніх — самыя розныя дыстанцыі: "соткі", "двухсоткі", 24-гадзінныя і 12-гадзінныя прабегі, дзве тысячакіламетровыя дыстанцыі, мноства іншых шматкіламетровых прабегаў на мясцовых спаборніцтвах і чэмпіянатах Беларусі, Еўропы і на міжнародных турнірах. Дарэчы, у мінулым годзе на дваццатым маскоўскім марафоне свету Сцяпан Шалаеў адзначыў своеасаблівы двайны юбілей — для яго гэта быў дзесяты маскоўскі марафон і соты — у жыцці. Але гэтага ніхто, акрамя яго, не заўважыў.

Але самым галоўным медалём супермарафонца аказаўся не залаты, а імянны, зроблены са спецыяльнага сплаву, які ўручаецца людзям, удастоеным звання "Жалезны чалавек". Такія спартсмены праходзяць вельмі сур'ёзныя выпрабаванні, прымаючы ўдзел у спаборніцтвах па класічным трыятлоне. Што гэта такое? Прэтэндэнт павінен праплыць 4 км, праехаць на веласіпедзе 186 км і, нарэшце, прабегчы марафонскую дыстанцыю. Без сну і адпачынку. І, галоўнае, дайсці да фінішу. Сцяпан Шалаеў дайшоў. Прычым дайшоў двойчы, бо двойчы ўдзельнічаў у такіх іспытах. І стаў двойчы "Жалезным чалавекам". Адзіным у рэспубліцы.

Увогуле толькі на спаборніцтвах С.Шалаеў прабег каля 20000 км, а калі дадаць яшчэ тыя, якія штодзённа накручвае на шматгадзінных трэніроўках, то, паводле падлікаў самога бегуна, наш "шарык" ён абагнуў ужо чатыры разы. Слабо?

А цяпер пытанне "на засыпку". Як вы лічыце, ці дастойны гэты "жалезны чалавек" за свае дасягненні сціплага звання "Майстар спорту Беларусі"? Думаю, адказ можа быць толькі адзін. І нават пяць гадоў таму былі падрыхтаваны дакументы для прысваення яму гэтага звання. Да гэтага часу знаходзяцца яны недзе пад сукном у Федэрацыі лёгкай атлетыкі. Ну, няма ў нас у рэспубліцы класіфікацыі для супермарафонца, у адпаведнасці з якой яму можна прысвоіць майстра спорту... Ці ж не парадокс? Ён — член элітарнага клуба бегуноў, адзіны на Беларусі майстар спорту ветэранаў... Расіі. Яшчэ адзін парадокс.

Дарэчы, па маіх назіраннях, жыццё самога Шалаева і складаецца з такіх вось парадоксаў.

На рахунку Сцяпана Шалаева — 101 марафон і 95 звышмарафонаў. Сярод апошніх — самыя розныя дыстанцыі: "соткі", "двухсоткі", 24-гадзінныя і 12-гадзінныя прабегі, на мясцовых спаборніцтвах і чэмпіянатах Беларусі.

Хлопчык са шматдзетнай сям'і з глухой беларускай вёсачкі, што ў Полацкім раёне, і — супермарафонец з сусветным імем! Асновы спартыўнай вытрымкі і трываласці ён спасцігаў у мясцінах вельмі аддаленых: разам з маці жыў у 180 км ад Сыктыўкара. Паехалі ўслед за мужам і бацькам, якога саслалі ў 1947 годзе ў лагер за тое, што ў гады другой сусветнай вайны трапіў у палон да фашыстаў. Першыя лыжы і канькі — самаробы з дзеравяшак. Пасля вяртання на радзіму ў 1952 годзе заняўся бегам. "Дабегаўся" да таго, што пасля школы "ўцёк" з дому ў Кіеўскае танкавае тэхнічнае вучылішча. Потым — служба ў радах Узброеных Сіл, вучоба ў Куйбышаўскім авіяцыйным інстытуце, пасля заканчэння якога працаваў у вядомым канструктарскім бюро Каралёва. Ён, "невыязны" (такімі былі ўсе супрацоўнікі бюро), захацеў сваімі рукамі дакрануцца да егіпецкіх пірамід. І паехаў у круіз.

З 1974 года Сцяпан Шалаеў жыве ў Наваполацку, працуе старшым навуковым супрацоўнікам у політэхнічным інстытуце. Кандыдат тэхнічных навук. Сёння выкладае спецкурс па здаровым ладзе жыцця ў школах горада.

Яшчэ студэнтам інстытута захапіўся спартыўным арыентаваннем, літаральна за тры месяцы трэніровак здаў на першы разрад. Выканаў нарматывы кандыдата ў майстры спорту. І ўжо калі стаў новапалачанінам, прыняў удзел у чэмпіянаце Саюза па спартыўным арыентаванні ў Маскве. Было гэта ў 1983 годзе. Выступаючы на спаборніцтвах, выпадкова даведаўся, што літаральна праз некалькі дзён тут жа павінен адбыцца першы маскоўскі марафон. Чаму б не рызыкнуць? І рызыкнуў. А дзе марафонская дыстанцыя, там і магчымасць праверыць сябе на большае. Так усё і пачалося.

У яго скарбонцы — розныя дыстанцыі. Не хапае пакуль 1000 міль. Заваяваць іх — наступная задача супермарафонца.

Вядома, каб быць пастаянна ў форме, патрэбны трэніроўкі, спецыяльнае харчаванне. І зноў пошук. Даследаванне рэзервовых магчымасцяў чалавека. Гэтым і займаецца ў апошнія гады Сцяпан Сцяпанавіч. Ці паверыце, але супермарафонец Шалаеў харчуецца кашамі і салатамі з агародніны. Аказваецца, тыя ж ячныя крупы даюць трываласць, а авёс — моц, што так неабходна на доўгіх дыстанцыях. А як, прабачце, спаць на бягу? Мы ў агульных рысах ведаем пра медытацыю седзячы. А чаму б не паспрабаваць на бягу? І Сцяпан Шалаеў на сабе ў чарговы раз праводзіць даследаванні, спрабуючы медытаваць на бягу... Вывучае псіхалогію, дыеталогію, займаецца аздараўленнем, заканчвае курсы народнай медыцыны, парапсіхалогіі, экстрасэнсорыкі, касмічнай медыцыны. Вынаходзіць уласныя бальзам і мазь, якія выручаюць яго на супермарафонскіх дыстанцыях.

Такім чынам, крок за крокам Шалаеў на ўласным арганізме займаецца даследаваннем рэзервовых магчымасцяў чалавека. Ёсць і веды, назапашаны багаты вопыт, які можа спатрэбіцца людзям. Але... Гадоў пяць таму жонка Сцяпана Сцяпанавіча нават напісала ліст да кіраўніка дзяржавы, дзе расказала пра феномен Шалаева, пра яго магчымасці і веды, якія можна выкарыстоўваць на карысць грамадству. Прыйшоў адказ. Але ад былога старшыні Наваполацкага гарвыканкама М.Казлова. І з прапановай "падзяліцца гэтым вопытам з малодшымі таварышамі". Што Сцяпан Сцяпанавіч цяпер і робіць, праводзячы ўрокі ў школах...

Дарэчы, у сям'і Шалаевых ёсць яшчэ адзін звышмарафонец — яго жонка Ліна. Захапленне мужа перарасло ў сямейнае. У яе на рахунку восем марафонаў і тры сутачныя прабегі. Яна — адзіная жанчына ў рэспубліцы, якая ўдзельнічае ў сутачных прабегах. А сям'я Шалаевых — другая пара ў былым Саюзе (пасля Уладзіміра і Тамары Мярзлікіных з Варонежа), на рахунку якіх і сутачныя прабегі.

— Сцяпан Сцяпанавіч, усе спартсмены ў рэшце рэшт пакідаюць вялікі спорт,.. — не паспяваю закончыць сваё пытанне, як чую ў адказ:

— Я без бегу жыць не магу...

А нам застаецца толькі "балець" за гэтага дзіўнага чалавека і жадаць яму лёгкай дарожкі.

Любоў ТРАПЕЗНІКАВА.

За мяжой

Вучні растуць... на мясе

Для Японіі, дзе як у ніводнай краіне свету вельмі любяць статыстычныя даследаванні, новае тысячагоддзе — лепшая нагода для глабальных апытанняў, падлікаў і падвядзення вынікаў ва ўсіх сферах жыцця. На гэты раз у поле зроку вучоных трапілі падлеткі 17 гадоў, якіх вырашана было "прымераць" да іх равеснікаў 1900 года. Аказалася, што сёння японец пайшоў высокі і стройны, не ў прыклад малюсенькім продкам.

Міністэрства адукацыі пасля "вымервання" вучняў і вучаніц выпускных класаў зрабіла выснову, што сярэдні рост юнака складае 170,8 см, што больш на 12,9 см 17-гадовага японца напрыканцы мінулага стагоддзя. Паненкі ж, нямала заклапочаныя адпаведнасцю еўрапейскім стандартам, прыбавілі 11,1 см і ў сярэднім вырастаюць да 158,1 см. Жаночыя ножкі выцягнуліся за сто гадоў на 4 см, а мужчынскія яшчэ больш — на 5,4 см. Вядома, да амерыканскіх ці, напрыклад, рускіх равеснікаў ім яшчэ расці і расці, але спосаб для гэтага абраны надзейны.

Ён заключаецца ў тым, каб харчавацца сытна і правільна, прычым не толькі сырой рыбай і прэсным рысам, а свінінай і ялавічынай, малаком і яйкамі. Справа ў тым, што яшчэ ў мінулым стагоддзі мяса чатырохногіх у Японіі ў ежу ўжывала толькі каста "прыгнечаных", нармальны ж чалавек рызыкаваў стаць падобным да звера, калі б паспрабаваў алеініны ці цяляціны. Скідку рабілі толькі зайцам, на якіх любілі паляваць, таму для зручнасці прылічвалі іх да птушак.

Цяпер кожны ў Японіі ведае пра карысць мяса, а таксама старанна сочыць за ўзроўнем кальцыю ў арганізме, чым умела карыстаюцца малочная прамысловасць і фармацэўтыка. І, зразумела, японцы растуць услед за ўзроўнем жыцця, які вельмі павысіўся да канца стагоддзя ад галоднай разрухі пасляваенных гадоў да дастатку на ўзроўні перадавых дзяржаў планеты.

Бой — наркотыкам!

Наркаманія — адна з галоўных праблем чэшскай моладзі. За апошнія пяць гадоў сярэдні ўзрост наркаманаў у рэспубліцы паменшыўся з 23 гадоў да 21 года. Больш як 47 працэнтаў наркаманаў — не маюць яшчэ і 19 гадоў.

Праваахоўныя органы асабліва трывожыць рост ужывання наркотыкаў сярод чэшскай моладзі. Самымі "ходавымі" з'яўляюцца марыхуана, гераін і моцнадзеючы, атрыманы хімічным шляхам у падпольных лабараторыях наркамафіі, первеціn.

Больш за 54 працэнты чэшскіх наркаманаў уводзяць дурманлівыя рэчывы ўнутрывенна. Выкарыстоўваюцца шматразовыя шпрыцы. СНІД і іншыя хваробы, што перадаюцца праз кроў, імкліва распаўсюджваюцца сярод чэшскіх наркаманаў. Прафілактычныя меры барацьбы з наркаманіяй пакуль не далі ў краіне пэўных станоўчых вынікаў.

Расізм прывіваецца з дзяцінства

У каторы раз пацвердзілася старая аксіёма: быццё сапраўды вызначае свядомасць. Дзеці карэннага насельніцтва Грэцыі, якія праводзяць свой час у школе і на вуліцы сярод дзяцей імігрантаў (у школах яны ўжо складаюць 20 працэнтаў вучняў), увогуле выдатна ставяцца да іх. Аднак гэтага нельга сказаць пра іх бацькоў, якія выраслі і сфарміраваліся ў монакультурнай краіне, якой яшчэ нядаўна была Грэцыя.

Паводле апошняга апытання кампаніі па вывучэнні грамадскай думкі "Капа рэсерч", 88 працэнтаў вучняў пачатковых школ Грэцыі маюць "пазітыўныя" думкі наконт сваіх імігранцкіх сяброў. 77,6 працэнта вучняў маюць такіх сяброў і 86,8 працэнта гатовы сядзець з імі за адной партай. У той жа час 51,7 працэнта бацькоў карэнных грэчаскіх вучняў "занепакоены" прысутнасцю ў краіне імігрантаў і яшчэ 16,2 працэнта адчуваюць у сувязі з гэтым "трывогу".

За праезд заплацяць бацькі?

45 працэнтаў брытанскіх падлеткаў не бачаць нічога непрыстойнага ў тым, каб часам парушыць закон. Такія вынікі апытання, праведзенага сярод 34 тысяч англійскіх школьнікаў ва ўзросце ад 13 да 15 гадоў.

Паводле даных сацыялагічнага даследавання, праведзенага ў рамках праграмы міністэрства адукацыі і занятасці Вялікабрытаніі, 7 працэнтаў падлеткаў не бачаць асаблівай шкоды ў тым, каб сцягнуць што-небудзь з прылаўка магазіна, яшчэ 15 працэнтаў — распісаць з балончыка сцены суседніх дамоў. Больш за 40 працэнтаў адабраюць ужыванне спіртных напіткаў да дасягнення паўналецця і амаль кожны пяты гатовы карыстацца грамадскім транспартам без білета.

Атрыманыя вынікі прывялі выкладчыкаў у шок. Як лічыць адзін з удзельнікаў даследавання прафесар Уэльскага універсітэта Леслі Фрэнсіс, "усё гэта павінна прымусіць дарослых задумацца аб тым, якое грамадства мы створым у будучыні. Колькасць жа "зайцаў" у грамадскім транспарце сведчыць аб тым, як моладзь увогуле ставіцца да нормаў маралі. Яны імкнуцца адхіліцца ад іх як толькі могуць", — заўважыў ён.

У сваю чаргу кіраўнік Нацыянальнай асацыяцыі саюза настаўнікаў-жанчын Найджэл Грушы лічыць, што "маралі навучыць нельга, яе можна прывіць толькі на чым-небудзь прыкладзе. Але як сучасныя школьнікі могуць выбраць прыярытэт паміж мараллю і грашыма, калі ў жыцці грошы часта выходзяць на першы план?"

Падрыхтаваў
Ігар КАНДРАЛЬ.

Галоўны рэдактар Аляксандр Гайдук

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Рэгістрацыйны нумар 370.

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; намесніках галоўнага рэдактара — 36-40-63; бухгалтэрыі — 36-53-22; рэкламы — 36-40-63; аддзелаў: школ — 36-43-62; праблем выхавання, навукі — 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі —36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў — 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем — 36-44-25; культуры — 36-41-55.

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць свае прозвішча, поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Ірына КУЛІКОЎСКІХ.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220041, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2, Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №3275
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 11.6.2001 г. у 18.10
Наклад 30.000 паасобнікаў.